

ДИНИМДИ ҮЙРӨНӨМҮН



ДИН ИШТЕРИ БАШКАРМАЛЫҒЫНЫҢ ЧЫГАРМАЛАРЫ



ДИНИМДИ ҮЙРӨНӨМҮН



ДИН ИШТЕРИ БАШКАРМАЛЫГЫНЫН ЧЫГАРМАЛАРЫ

АНКАРА
2006

Баш сөз

Дин иштери башкармалыгынын чыгармалары : 655

Балдар китептери : 166

Координатор

Д-р. Өмер Менекше

Түзгөндөр

Алпарслан Дурмуш

Хатиже Ышылак

Ильяс Аслан

Нериман Гөкчөгөз Каратекин

Түрк тилинен которгон

Майрамбек Орозобаев

Редактор

Нургүл Молдалиева

Тергендер

Хусейин Дил

Эсмер Убич

Графика

Режеп Кая

Басмакана

Çağlayan matbaası

Тел: 0232 252 20 97

Анкара 2006

ISBN : 975-19-3595-4

**©Дин иштери башкармалыгы
Диний жарыялар бөлүм башчылыгы**

Байланыш дарегі

Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / Ankara

Тел : 0(312) 295 73 06 • Факс : 284 72 88

web : www.diyagnet.gov.tr

e-mail : diniyayinlar@diyagnet.gov.tr

Бул китеп Дин иштери жогорку кенешинин

15.07.2004-жылдагы 128-номерлүү чечимине ылайык басылды.

Көзүбүздүн карегиндей болгон сүйүктүү чүрпөлөрүбүз! Жүрөгүбүз ар дайым жаңыдан өмүрүнүн жадыраган жазы башталып, таалим-тарбия алуу жагынан абдан түшүмдүү мезгилин жашап жаткан силер, балдарыбыз, деп согот.

Биз жаңы жагымдуу көрүнүштөрдү силердин дүйнөнөрдөн тапкыбыз келет. Татына табигатыбыз Ислам дини жана башка сулуулук, кооздуктар менен коштолуп турат. Алла таалага болгон сүйүүбүз жана адеп-ахлагыбыздын сулуулугу алган тарбиябыз аркылуу күндөлүк турмушубузга чагылат. Мына ошондо гана Алла таалаанын ыраазычылыгына татыктуу жакшы адам болобуз.

Колунардагы китепче мына ушул ойдун учугун улап, балдардын жан-дүйнөсүндөгү байкалбас сулуулуктарды айгинелөө максаты менен даярдалды. Көлөмү кичине экендигине карабастан билим, ан-сезим жана жүрүш-турушунарга аз да болсо салым кошот деген ойдобуз. Анткени, бул китепчеден динди үйрөнүү үчүн жетиштүү деңгээлде пайдалуу маалыматтарды таба аласыңар. “Анын” аты менен баштоонун жандүйнөнү жайгарган жагымдуу пайдасын, ал эми саламдашуунун адамдарды бири-бирине жакындаштырган сыйкырдуу күчүн сезесинер. Сөз жана жүрүш-туруш боюнча эң мыкты үлгүлөрдү, үй-бүлө менен коомдук жашоо үчүн негизги ахлактык жоболорду жана айрым кызыктуу диний темаларды окуйсунар. Окуп жаткан учурда терең ой жүгүртүп, Жаратканыбыздын талап кылган нерселерин көнүлдөнүп аткарынарга ишенебиз. Ошондой эле тыюу салган нерселеринен да оолак болорунардан күмөн санабайбыз.

Жакшылыктарга сүйүнүп, жамандыктарга кайгырып, жүрөгүбүздүн кыпындай да нерсеге зыян бербей турганчалык сезимтал болушун жана ушундай бардык жакшы сапаттарга ээ болуп, дайыма жакшылыктын жанында болууну тилейбиз. Булар биздин жоопкерчиликтерибиз жана силер да жоопкерчилик ала турган абалдасыңар. Силерге ишенебиз жана силерди бардык нерседен жогору коёбуз.

Мээримге бөлөнүп чонойгула жана келечекке үмүт менен карагыла.

ДИН ИШТЕРИ БАШКАРМАЛЫГЫ

Мазмуну

БҢЙМАН

4

I Бап

Улуу Жаратканыбыз жана Раббиз – Алла таала 6

II Бап

1. Раббиздин кол алдындагы руханий кызматкерлер – периштелер 11
2. Теңирдик маалымат булактары – ыйык китептер 12
3. Алла таала жиберген тандалма жол көрсөтүүчүлөр – пайгамбарлар 13
4. Бул дүйнөнүн ары жагы – акыреттик жашоо 15
5. Алла тааланын таасын таразасы – тагдыр жана кырсык 17

ИБАДАТ

20

I Бап

Жаратканыбыздын алдында күнүгө беш маал намаз окуу 23

II Бап

Жамандыктардан оолак болууну үйрөткөн – орозо 28

III Бап

1. Алла тааланын берген ырыскысынан Ал үчүн сарптоо – зекет 31
2. Ыйык сапар – ажылык 33

АДЕП-АХЛАК

36

I Бап

1. Ислам – бийик ахлак 38
2. Адеп-ахлактын булагы катары сүйүктүү пайгамбарыбыз 40

II Бап

Жеке өзүбүздүн жана үй-бүлөбүздүн алдындагы милдеттерибиз 42

III Бап

Чөйрөбүздүн жана бүткүл адамзатынын алдындагы милдеттерибиз 46

Ыйман

ДИНИМДИ
ҮЙРӨНӨМҮН



Иликте-Изилде-Ойлон

*“Оо, момундар!
Алла таалага,
пайгамбарына жана
пайгамбарына
түшүргөн китебине
жана мурдагы
түшүргөн
китептерине ыйман
келтиргиле.
Кимде-ким
Алла тааланы,
периштелерин,
китептерин,
пайгамбарларын
жана акырет күнүн
тана турган болсо,
анда ал катуу
адашкан болот.”*

(Ниса сүрөсү, 136-аят.)

1. Төмөнкү сөздөрдүн маанилерин сөздүктөрдөн издеп таап дептеринерге жазгыла: *ыйман, момун, Ислам, мусулман, вахий.*
2. Сүйлөө речибизде көбүрөөк колдонулган жана ичинде төмөнкү сөздөрдүн бирөө болгон макал-лакап жана туруктуу сөз айкаштарын тапканга аракет кылгыла: *Алла таала, периште, Куран, пайгамбар, акырет, кыямат.* Бул сөздөрдүн кандай мааниде колдонуларын жолдошторуңар менен талкуулагыла.
3. Дин маданияты жана адеп-ахлак тууралуу китептерден, же Дин иштери башкармалыгы тарабынан жарыяланган китептерден ыйман менен байланыштуу бөлүмдөрдү окугула.

Алла таала жараткан бардык заттардын ичинен адам баласы өзгөчө бир орунга ээ. Аны башкалардан өзгөчө кылган эң негизги сапат – ой жүгүртө алышы. Адам баласы ошол ой жүгүртүү жөндөмүнүн негизинде жакшы менен жаманды, тазалык менен ыпластыкты, туура менен жаңылыштыкты бири-биринен айырмалай алат. Адамдын тамактануу, уктоо сыяктуу ар түрдүү каалоо-тилектери жана зарылдыктары бар. Булар камсыз кылынбай турган болсо, дене өз функциясын аткара албай калат жана жашоосунун ырааттуу түрдө уланышы бузулат. Ошондой эле адам баласынын ишенүү, ой жүгүртүү, сүйүү, кубануу, кайгыруу, жигердүү болуу сыяктуу руханий зарылдыктары да бар. Ал эми адамдын эң башкы руханий зарылдыктарынын бири ишенүү, б.а. ыйман келтирүү болуп саналат. Мына ушул зарылдыктар канааттандырылганда гана адам чыныгы бак-таалайга жетет.

Ыйман кандайдыр бир нерсеге эч кандай шек санабай туруп толук ишенүү дегенди билдирет. Ыйман келтирген кишини момун дейт. Динибиз Исламдын ишеним (ыйман) негиздерин алты бөлүмгө бөлүп түшүндүрүүгө болот: Алла таалага, периштелерине, китептерине, пайгамбарларына, акырет күнүнө, тагдыр жана кырсыкка ишенүү. Булар “Аментү” деп аталган сүйлөмдө тизмеленип берилет.



Аментү сүйлөмүн билбесеңер, улуулардан сурап үйрөнгүлө.

I БАП

Улуу Жаратканыбыз жана Раббибиз – Алла таала

“...Ким Аллага ыйман келтирсе, Алла анын дилин туура жолго салат. Алла – бардык нерсени туура билүүчү.”

(Тегабун сүрөсү, 11-аят.)

“Алла тааланын эң сонун ысымдары бар. Ага ошол сонун ысымдары менен дуба окугула.”

(Арааф сүрөсү, 180-аят.)

Ыйман негиздеринин эң башкысын “Аллага ыйман келтирүү” (ишенүү) түзөт. Алла таалага ишенүү Аны таанууну талап кылат. Биз Анын сыпаттарын жиберген пайгамбарларынан жана ыйык китептерден үйрөнө алабыз. Бул маалымат Анын “эсмаи хуснаа” деп аталган эң сонун ысымдарында топтолгон.



Алла тааланын сыпаттары

Бийман келтирип, сүйүүбүздү билдирген Алла таала эң сонун жана эң жогорку сыпаттарга ээ.

Заттык сыпаттар

(Алла таалага гана таандык)

Вүжууд

Бар.

Кыдем

Баишалгычы жок.

Бека

Түбөлүктүү.

Вахданият

Бирөө гана.

Мухалефетүн-лил-хавадис

Жаратылгандарга окшобойт.

Кыям би-нефсихи

Эч нерсеге жана эч кимге муктаж эмес.

Сүбуути сыпаттар

(Аллага жана чектелүү бир бөлүгү адамдарга таандык)

Хаят (өмүр)

Тирүү.

Илим

Бардык нерсени билет.

Семи

Бардык нерсени угат.

Басар

Бардык нерсени көрөт.

Келаам

Туура жана жагымдуу сөз айтат.

Ирада (эрк)

Чыныгы эркке эгедер.

Кудрет (кудурет)

Бардык нерсеге күчү жетет.

Теквин

Каалаганын жаратат.

Алла таала – эң улуу зат. Ал – түбөлүктүү. Дайыма бар болгон жана дайыма бар болмокчу. Ал – бирөө гана жана эч кимге окшобойт. Эч бир зат да ага окшобойт. Ал эч нерсеге муктаж эмес. Бардык жандуулар жана бардык нерселер Ага муктаж. Ааламдагы бардык нерсенин чыныгы ээси – Ал.

Ал эч качан өлбөйт, дайыма тирүү. Андан башка бардык нерсе убактылуу. Ал бардык нерсени жана бардык жандууну терең билими менен билет. Андан эч нерсени жашырууга болбойт. Кайда болсок да, ар бир сөзүбүздү угат жана бардык нерсени көрөт. Дуба окугандардын бардыгын угат жана алардын талаптарына жооп берет. Буйрук жана талаптарын пайгамбарлары аркылуу адамдарга билдирет. Эмне кааласа, эч кимге муктаж болбостон кылат, эч ким Анын талабына жолтоо боло албайт. Каалаган нерсесин каалаганындай жаратат. Бир нерсеге “Бол!” – дегенде, ал нерсе дароо пайда болот. Бардык ааламды Ал жараткан. Жараткан нерселерине караганда, ар биринде кандайдыр бир максаттын болгондугу жана бардык нерсенин бири-бирине төп келгендиги көрүнөт.



Чөйрөңөрдөгү заттардын эмне үчүн жаратылганын ойлонгула. Булардын ичинен силерге жөн эле жаратылган сыяктуу көрүнгөндөрү барбы? Бул теманы жолдошторуңар менен талкуулагыла. Ар бир заттын жаратылыш максатын ойлоп табууга аракет кылгыла.

Алла тааланын ысмы менен...

Алла таалага ыйман келтирүү, б.а. ишенүү Анын чын жүрөктөн сүйүүнү зарыл кылат. Ал эми чын жүрөктөн сүйүү ооз менен айтуу аркылуу гана болбойт, сүйүүнү кыймыл-аракет менен да көрсөтүү керек. Ушул себептен улам Алла таалага ыйман келтирген киши Анын буйрук жана талаптарын орундатууга аракет кылат. Алла тааланын ар бир мүнөттө өзүн көрөрүнө ишенген киши бардык кыймыл-аракети менен Анын ыраазычылыгына ээ болууну көздөйт. Ал эми бул болсо дайыма Алла тааланы эске алуу менен ишке ашат. Бир кишинин Алла тааланы эстегенин билдирген нерселердин бири — ар бир ишти баштаардан мурун “бесмелени” айтышы. Бесмеле айтуу “Бисмиллахиррахмааниррахийм” деген сүйлөмдү айтуу дегенди билдирет. Бул сүйлөмдүн мааниси мындайча: “Ырайымдуу Алла тааланын ысмы менен.” Бул сүйлөмдү кыскача “Бисмиллах” деп да айтабыз. Мунун мааниси болсо “Алланын ысмы менен” дегенди билдирет. Биз бесмеле айтуу менен үч нерсени кылган болобуз:

- *Алла таалага болгон ишенимизди билдиребиз.*
- *Баштай турган ишибиз үчүн Алла тааладан жардам сурайбыз.*
- *Анын ар бир мүнөттө биз менен бирге экендигин айтабыз.*

Алла тааланын ысымдарынын ичинен жетөөнү үйрөнүп, жуманын ар бир күнү булардын бирөө менен Ага дуба кылгыла. Мисалы: “Сен Хафизсиң, коргоочусуң. Оо, Алла таалам! Мени бардык жаман кишилерден жана жамандыктардан сакта!”



Бисмиллахиррахмааниррахийм



Төмөндө күндөлүк турмушубузда көп колдонулган фразеологизмдер жана сөз айкаштары берилди. Бул тизмени чөйрөңөрдөгү кишилер менен сүйлөшүп кеңейткиле. Ичинде “Алла” сөзү болгон фразеологизм жана сөз айкаштарынын эмне үчүн мынчалык көп экендиги тууралуу жолдошторуңар менен маектешкиле.



- | | | |
|--|---|--|
| <i>Алла ата-энелүү чоңойтсун.</i> | • | <i>Алла сүйгөнүңө жеткирсин.</i> |
| <i>Алла берекет берсин.</i> | • | <i>Алла уча албаган кушка жапыз бутак берет.</i> |
| <i>Алла бир каалганы жапса, миң каалга ачат.</i> | • | <i>Алла кааласа, жоо алып келет, сел алып келет, жел алып келет.</i> |
| <i>Алла акыңды жебейт.</i> | • | <i>Аллага аманат кылдык.</i> |
| <i>Алла жакшылык берсин.</i> | • | <i>Алланын дегени болот.</i> |
| <i>Алла таала сактасын.</i> | • | <i>Алла тааладан коркпогондон корк!</i> |
| <i>Алла ыракат берсин.</i> | • | <i>Сөз бирөө, Алла таала бирөө!</i> |
| <i>Алла ырайым көрсөтсүн.</i> | • | <i>Алла адамга бир ооз, эки кулак берген экен, бир айтып, эки уксун деп.</i> |
| <i>Алла дос болгон соң, кылычың жыгачтан болсо да кесет.</i> | • | <i>Алла жардам берсе кулуна, ар бир иш кирет жолуна.</i> |
| <i>Алла бирөө, пайгамбар ак, жүзүмдүн ширеси кара, айран ак.</i> | • | |
| <i>Алла таала сабыр берсин.</i> | • | |

Алла таалага ишенген киши...

- ✓ Алла тааланы сүйөт, Алла тааланын да өзүн сүйөрүн билет.
- ✓ Алла тааланын бардык нерсени көрөрүн жана бардык сөздү угарын билгендиктен өзү жалгыз болгондо да, же башка кишилердин жанында да туура кыймыл-аракет кылат, ичи-тышы бирдей болот.
- ✓ Алла тааланын адилеттүү экендигин, адилеттүү болгондорду сүйөрүн билет. Эч кимге адилетсиздик кылбайт жана адилетсиздикке да моюн сунбайт.
- ✓ Дүйнөдөгү бардык нерсенин Алла таала тарабынан жаратылганын билгендиктен улам жандуулардын бардыгына сүйүү жана мээрим менен мамиле кылат.
- ✓ Алла тааланын бардык дубаларды угарын билет. Ар дайым Алла таалага сыйынат жана Ага ишенет. Ушундан улам ар кандай кыйынчылыкты жеңүү күчүнө ээ болот.
- ✓ Жаратылуу максатын, кайдан келгенин жана кайда кетерин билет, өзүн коопсуздук ичинде сезет.

II БАП

1. Раббиздин кол алдындагы руханий кызматкерлер – *периштелер*

Алла тааланын нурдан жараткан жана көзүбүзгө көрүнбөгөн жандыктары периште деп аталат. Периштелер эркек жана ургаачы болуп бөлүнүшпөйт. Алар ичип-жешпейт. Алла тааланын буйруктарын кемчиликсиз түрдө аткарышат. Периштелер күн-түн дебей Алла таалага сыйынышат. Момундар үчүн дуба окушат. Ар биринин өз-өзүнчө милдеттери болгон периштелердин так санын бир гана Алла таала билет. Периштелердин ичинен *Жебирейил, Микайил, Исрафил* жана *Азирейил* улук периштелер болуп эсептелишет.

*“Асмандагы
жана жердеги
бардык
жаныбарлар
менен
периштелер
текебердик
кылбастан
Алла таалага
гана баш
ийишет.”*

(Нахл сүрөсү, 49-аят.)

Периштелерге ишенген киши...

- ✓ Эч качан жалгыз эмес экендигин, коргоочу периштелери аркылуу Алла тааланын аны коргоп жана колдой тургандыгын билет.
- ✓ Жазгыч периштелердин (*Кираман-кетибин*) анын жасаган жакшы жана жаман иштеринин бардыгын тиркеп турарын билет. Жүрүш-турушуна көбүрөөк көңүл бурат.
- ✓ Периштелердин ал үчүн дуба окуганын билет. Ал да өзү жана башка мусулмандар үчүн дуба окуйт.

2. Теңирдик маалымат булактары — ыйык китептер

“... Алла таала сүйүнчү кабар жеткирүүчү жана эскертүүчү катары пайгамбарларды жиберди жана аларга кошуп адамдар арасында чыккан түшүнбөстүктөргө өкүм кылуучу болсун деп китептерди укук (китеби) катары түшүрдү...”

(Бакара сүрөсү, 213-аят.)

Ыйык китептер — Алла тааланын кабар (месаж), буйрук жана тыюу салууларын адамдарга билдирген маалыматтарды камтыган китептер болуп саналат. Алар адамдардын бу дүйнөдө жакшыны, туураны жана сулуулукту ачык айырмалап, жаман нерселерден оолак болушу үчүн Алла таала тарабынан жиберилген жол көрсөткүч болуп эсептелет. Ыйык китептер булар: *Тоорат, Зебур, Инжил жана Куран*. Ыйык китептер Алла таала тарабынан ар башка доорлордо ар түрдүү коомчулуктарга жиберилсе да, бардыгынын максаты адам баласын *таза ыйман, туура жүрүш-туруш, эң жакшы адеп-ахлакка* үндөө болуп саналат. Берки китептер белгилүү бир чөйрөгө жиберилген болсо, акыркы ыйык китеп болгон Куран жер жүзүндөгү бүткүл коомчулук үчүн жиберилген. Алла тааланын эң акыркы китеби Куран бул дүйнөнүн акырына дейре колдонулары белгиленип, сүйүктүү пайгамбарыбыз азирети Мухаммед алайхиссаламга түшүрүлгөн. Берки китептердин түп нускасы толук сакталып калган эмес. Куран болсо бир да тамгасы өзгөрбөстөн ушуга чейин толук сакталып келген жана Кыямат күнүнө чейин ошол калыбында сакталмакчы. Дүйнө жүзүндө эң көп окулган китеп — Куран.



Алла тааланын Курандан мурунку китептерин кайсы пайгамбарларга жибергендигин иликтегиле.

Китептерге ишенген киши...

- ✓ Алла тааланын адамдарды бул дүйнөдөгү жашоосунда жол көрсөткүчсүз таштабаганын, аларга ыйык китептин жол көрсөтөрүн билет. Ошондон улам Алла таалага болгон ишеними артат.
- ✓ Алла тааланын китебин түшүнүп окууга жана түшүнгөндөрүн аткарганга аракет кылат.
- ✓ Алла тааланын китебин окуйт жана окуган нерселеринин жандилине бейпилчилик жана шыпаа берерин билет.
- ✓ Ыйык Куранды колуна алганында ал сыяктуу эле миллиондогон мусулмандын ошол китепти окуй турганын билет жана ушундайча биримдиктүү жашоо сезими күч алат.



Куран

3. Алла таала жиберген тандалма жол көрсөтүүчүлөр — пайгамбарлар

Алла таала ар кайсы доорлордо туура жолду көрсөтүү үчүн жиберген китептерин адамдар туура түшүнүшсүн жана ошого жараша жүрүшсүн деп жол көрсөтүүчүлөрдү да жөнөткөн. Бул жол көрсөтүүчүлөр пайгамбар деп аталат. Пайгамбарлар Алла тааланын кабарын түшүндүрүү, үйрөтүү жана орундатуу милдеттерин эч кемчиликсиз түрдө аткарышкан. Алар жашоонун бардык катмарында адамдарга үлгү болушкан. Пайгамбарлар ыйман келтирип жакшы жана пайдалуу иштерди жасаган адамдарга акыретте ага эң сонун сыйлык берилерин сүйүнчүлөшкөн. Өзгөчө, Алланын буйруктарын аткарба-

“Биз пайгамбарларды жалаң (бейиш жөнүндө) куш кабар берүүчү жана (тозок азабын) эскертүүчү кылып гана жиберибиз. Эгерде ким ыйман келтирип, өздөрүн оңдошсо аларга коркунуч жок. Алар убайым да тартышпайт.”
(Анъаам сүрөсү, 48-аят.)

сак акыры жаман натыйжаларга туш болорубуз тууралуу бизге да алдын ала эскертишкен. Алар өз чөйрөлөрүндө түз жүргөн, ишенимдүү, кайраттуу, акылдуу жана кандайдыр бир күнөөсү жок адамдар катары башкалардан айырмаланышкан. Алла таала адамдарга көптөгөн пайгамбарларды жөнөткөн. Ошондой болсо да Куранда жыйырма беш пайгамбардын ысымы эскерилет.

Алла тааланын эң акыркы ыйык кабар китеби болгон Куранды бизге жеткирген акыркы жол көрсөтүүчү болсо – сүйүктүү пайгамбарыбыз азирети Мухаммед алайхис-салам. Ал Алла таала тарабынан жиберилген пайгамбарлардын эң акыркысы болуп эсептелет. Ал бардык адамдарга боорукерлик сезиминин соолбос булагы катары жиберилген. Ал – ыйык Курандын өкүм-жоболорун турмушунда эч кемчиликсиз орундаткан бирден бир үлгүлүү адам.

Пайгамбарларга ишенген киши...

- ✓ Ар кандай шартка карабастан алардан үлгү алат.
- ✓ Ак ниеттик жана тазалыктын үлгүсү болгон пайгамбарлар өңдүү туура сүйлөп түз жүргөнгө аракет кылат.
- ✓ Пайгамбарлардын жүрүш-турушун жана жасаган иштерин үйрөнөт. Анан аларды өз жашоосунда орундатууга далалат жасайт.
- ✓ Пайгамбарлардын бардык адамдарга калыстык менен мамиле жасашкандыктарын билет жана өзү да алар сыяктуу калыс, адилеттүү болууга аракет кылат.



Куранда ысымдары айтылган пайгамбарларды үйрөнгүлө. Ошондой эле бүгүнкү күндө ал ысымдардын кайсылары колдонуларын иликтегиле.

4. Бул дүйнөнүн ары жагы — акыреттик жашоо

Жашоону да, өлүмдү да жараткан - Алла таала. Жандуу болгон бардык нерсе бу дүйнөгө келет, өмүр сүрөт жана өлүмгө моюн сунат. Жаз келгенде жер менен кошо бак-дарактар да көгөрүп, бүрдөп, гүл ачып мөмө байлап, ал эми күз келгенде болсо жалбырактары саргайып күбүлүп түшө баштайт эмеспи. Адамдар да ошол сыяктуу. Ар бир адам акыры бир күнү өлөт. Бирок өлүм болсо өмүрдүн акыркы жеткен чеги эмес. Тескерсинче, жаңы жана башкача бир жашоонун башталгычы болуп саналат.

Ар бир өмүрдүн акыр-чеги болгондой эле, ичинде жашап жаткан дүйнөбүздүн да акыр-чеги бар. Дүйнө жүзүнүн ошол акыркы күнү келип биротоло кыйроого дуушар болгон мезгили **кыямат күнү** деп аталат. Кыямат күнүнүн качан болорун Алла тааладан башка эч ким билбейт. Ал күтүлбөгөн бир мезгилде келет. Кыяматтан кийинки доордун аты **акырет жашоосу** деп айтылат.

Алла таала бул дүйнөдөгү жашоону адам баласынын жакшы менен жаманды бири-биринен айырмалай билүүсүн текшерген атайын бир сыноо жайы катары жараткан. Алла таала эч кимге адилетсиздик кылбайт жана Ал — баарына тегиз караган калыс. Анын буйруктарын аткаргандар менен аткарбагандар адилеттүү түрдө сот жообуна тартылат. Бу дүйнөдөгү жашоо акыреттик жашоого көрүлгөн даярдык болуп саналат. Бул дүйнөдөгү жасаган иштерибиз акыретте жолубузга жарык берет, же тескерисинче, жолубузду караңгылатат.

“Алла тааладан корккондор, албетте, бейиш багында жана булактардын башында. Аларга “аман-эсен эч нерседен кам санабастан киргиле” деп айтылат. Биз алардын жүрөгүндөгү кек, жек көрүү сезимдерин алып таштадык. Эми алар сөрүүлөрдө дос-тууган катары маңдай-тескей отурушат. Алар ал жайда эч качан чарчашпайт жана ал жайдан да чыгарылышпайт.”

(Хижр сүрөсү, 45-48-аяттар.)

Тилибизде макшар күнү менен байланыштуу колдонулган макал-лакаптарды белгилегиле. Булардын кандай маанилерде колдонуларын жолдошторуңар менен талкуулагыла.

Акыреттик жашоо бардык адам кайрадан тирилп, адилет сот жообуна тартылган күндөн башталат. Сот жообуна тартылган күнү (*махшар*) бардык адам Алла тааланын алдына барат. Натыйжада, кимде-ким кичинекей бир жакшылык жасаган болсо ошонун үзүрүн көрөт, ал эми кичинекей эле бир жамандык жасаган болсо анын жазасын тартат.

Бул дүйнөдө Алла тааланын өкүм-буйруктарына ылайык жашабагандар тообо кылып, кетирген катачылыктарына өкүнүү менен Алладан кечирим сурабаса, анын жазаланар жайы болгон тозокко кирет. Алла тааланын өкүм-буйруктарына ылайык жашоо өткөргөндөр болсо, биринен бири өткөн кайталаныс укмуштуудай белек-бечкек, сыйлыктардын, ар түрдүү мөмө-жемиштер жана толгон-токой ырыскынын жайы болгон бейиште жашашат. Ал жайда денди күйгүзүп жибере турганчалык ысык, же болбосо үшүтүп-тондуруучу суук жок. Бейиште ким эмне жегиси, же ичкиси келсе анын бардыгы сый тамак катары бекер берилет.

Акыретке ишенген киши...

- ✓ Жакшы болобу, жаман болобу жасаган ар бир нерсесинин кайтарымсыз калбай турганын билет.
- ✓ Алла тааланын бейиште ал үчүн даярдаган ырыскыларына жетүү үчүн Анын өкүм-буйруктарын орундатууга далалат кылат.
- ✓ Бул дүйнөнүн кандайдыр бир айдоо талаасы, ал эми акыреттин болсо түшүм жыйноо мезгили сыяктуу экендигин билет. Бул дүйнөдөгү жашоосун болушунча туура баалап барктоого аракет кылат.
- ✓ Алсыздын алдуудан өз акысын толук ала турган күндүн келерин билет жана өзү да эч кимге адилетсиз мамиле жасабайт.



Бейиште Алла тааланын силерге кандай ырыскыларды беришин каалайсыңар?

5. Алла тааланын таасын таразасы – тагдыр жана кырсык

Алла таала ааламда эмненин качан жана кандайча болорун ал нерсе боло электен обол мурда эле ченемсиз, чексиз кудурети менен анык билет. Анткени, ааламды жараткан жана андагы ар бир нерсеге так жана катасыз өлчөм койгон – Алла таала. Ал адамды жараткан, бирок жүрүш-турушу жана кыймыл-аракеттери боюнча аны өз эркине койгон. Ким кааласа туураны, кааласа туура эмес-ти тандап алат. Алла таала адамдын кандай кыймыл-аракет жасап кандай натыйжага жетишерин чексиз кудурети менен алдын ала билет. Алла тааланын бардык нерсеге белгилүү бир ченем жана ырааттуу тартип коюп, баарын алаканга салгандай билип баа берип турушу **тагдыр** делет. Ал эми убагы келгенде ошол маалымат аткарылып турмуштук окуяга айланышы **кырсык (каза)** деп айтылат .

Тагдырга ишенген киши...

- ✓ Алла тааланын бардык нерсени билерине жана Анын маалыматы болбостон бир да жалбырактын кыймылдабастыгына ишенет.
- ✓ Алла тааланын ааламдагы жараткан тең салмактуулугун сактоого жана бузуп албаганга далалат жасайт.
- ✓ Алла тааланын бардык нерсени кандайдыр бир ырааттуу тартип менен жаратканын билет жана кабылган кыйынчылыктарга каршы күрөшүүдө Ага ишенет.

“(Силердин ырыскыңар болгон) ар бир нерсенин негизги булагы Биздин алдыбызда. Биз аны белгилүү бир өлчөм менен гана түшүрөбүз.”

(Хижр сүрөсү, 21-аят.)



©1994, Hasan Ayem, Bosturgat, Yedi Gece Kitaplar

Алла таалам!

Ракмансың, эч кандай бөлүүчүлүк кылбастан ырайымдуулук көргөзөсүң, бизге ырайым кыл.

Рақымсың, Сени сүйгөндөрдү сүйүүнө бөлөйсүң, бизди да сүйгөндөрүңдүн арасына кош.

Куддүүсүң, ар кандай кемчиликтерден алыссың, бизди булганычтуу нерселерден арылт.

Саламсың, ар түрдүү коркунучтардан коргойсун, бизди да коркуу сезимде-рибизден куткар.

Момунсун, көңүлдөргө ишеним бересиң, бизге Сага болгон ишенимибиз аркылуу бейпилдик бер.

Азиссиң, түбөлүктүү жана улуу намыс ээсисиң, бизди намыссыз кылба.

Мүтекеббирсиң, бардык нерседен өйдөсүң, бизди өзүн өзү өйдө сезгенден сакта.

Баарисиң, бардык нерсени бири-бирине ылайыкташтырып жараткансың, бизди бул сыяктуу ырааттуу тартиптен алыстатпа.

Мусаввирсиң, ар бир жаратылган нерсеге эң сонун калып бергенсиң, бизге ошол сулуулукту сактап калууга жеткидей күч бер.

Гаффарсың, өтө кечиримдүүсүң, бизди кечириминден куру калтырба.

Ваххабсың, түмөн-түрдүү белер-бечкектер берүүчүсүң, бизди да белек-беч-кектерин менен кубант.

Раззаксың, жараткан жандарындын баарына ырыскы берүүчүсүң, дастор-конубузду ырыскысыз калтырба.

Фетгахсың, бардык жолду акырына чейин ачкан Сенсиң, бизге каалганды жаппа.

Аалымсың, бардык нерсени билген Сенсиң, бизди билимсиз түркөй бо-луудан сакта.

Кабыдсың, каалаган нерсенди тарытасың, бизди тар жерге түшүрбө.

Баситсиң, каалаган нерсенди кеңейтесиң, бизди кең жерде дем алдыр.

Хафидсиң, каалаганыңды төмөндөтөсүң, бизди башкалардан төмөн кылба.

Рафисиң, каалаганыңды жогорулатасың, бизди жогоруларга чыгар.

Муизсиң, улуулук жана ар-намыс берүүчүсүң, бизге намыс ырооло.

Мүзилсиң, кордоп ашкерелөөчү Сенсиң, бизди ашкерелебе.

Семисиң, ачык болобу, жашыруун болобу бардык сөздү эшиткен Сенсиң, бизди Өзүңө кайрылуудан алыстатпа.

Басирсиң, ар нерсени ийне-жибине чейин көргөн Сенсиң, бизге да ошондой көз бер.

Алла таалам!

Адилсин, адилеттүүлүктү орноткон Сенсин, бизди адилетсиз зулумдардан алыс кыл.

Латифсин, ыракымы жана кайрымы көп болгон Сенсин, бизди ыракым деңизинде сүздүр.

Хабирсин, бардык нерседен кабардарсын, бизди өзүбүздөн кабарсыз кылба.

Халимсин, жараткандарыңа аяр мамиле кыласың, бизге да аяр мамиле кылганды үйрөт.

Азимсин, сыймыктын жана улуулуктун ээсин, бизди төмөн кылба.

Гафурсун, кулдарыңдын күнөөлөрүн кечирүүчү Сенсин, күнөөлөрүбүздү азайтып күл майда кыл.

Шекүрсүн, шүгүрчүлүк, тилектерди кабыл алган Сенсин, бизге шүгүрчүлүк кылууга мүмкүнчүлүк бер.

Хафизсин, бардык нерсени коргогон Сенсин, бизди ыпластыктардан сакта.

Хасибсин, ар бир нерсенин эсебин сураган Сенсин, бизди эсебибизди бере албай калган абалга туш кылба.

Керимсин, жакшылыгы жана сый-урматы көп болгон Сенсин, бизге жоомарт болууну үйрөт.

Ракибсин, бүткүл жандыктардын үстүнөн байкап карап турган Сенсин, бизге байкоочу бар экендигин унуттурба.

Мужибсин, дубаларды кабыл алган Сенсин, окуган дубаларыбызды жоопсуз калтырба.

Акимсин, бардык нерсени өз орду менен жасаган Сенсин, бизди пайдасыз иштерден алыс кыл.

Ведудсун, кулдарыңды чындап сүйгөн Сенсин, бизге сүйгөндү үйрөт.

Баиссин, өлгөндөрдү тирилтүүчү Сенсин, бизди бактылуу кылып тирилт.

Шейитсин, бардык нерсенин күбөсү Сенсин, Сени сүйгөнүбүздүн күбөсү бол.

Аксың, чыныгы акыйкат Сенсин, бизге акыйкатыңдан илхам бер.

Өкүлсүн, чыныгы ишеничке ээ Өзүңсүн, биздеги Сага болгон ишенимди унуттурба.

Кависин, күч-кубаттын ээси Сенсин, бизге сүйүүн менен күч-кубат бер.

Метинсин, эч бир нерсеге солк этпеген Сенсин, бизди алсыз бойдон жалгыз таштаба.

Олуясын, Сага ишенгендердин досусун, бизди досуң катары кабыл ал.

Хамидсин, мактоого татыктуу болгон Сенсин, бизге Сени мактоодо алуучу ыракаттык сезимдин даамынан таттыр.

Ибадат

ДИНИМДИ
ҮЙРӨНӨМҮН



Иликте-Изилде-Ойлон



**“Айткын:
Албетте, менин
намазым,
ибадаттарым,
тирүүлүгүм жана
өлүмүм бүткүл
ааламдардын
Раббиси болгон
Алла таала үчүн.”**

(Анбаам сүрөсү, 162)

1. **Шахадат келмеси, намаз, орозо, зекет жана ажылык** өндүү сөздөрдүн маанилерин, же болбосо, бул ибадаттар менен байланыштуу ыр, ангеме, табышмак билип билбегендиги тууралуу өзүңөрдөн улуулардан сурагыла. Алардан угуп, үйрөнгөн нерселерди дептерге жазып алгыла.
2. Бул баптагы тапшырмаларды аткараар убакытты жолдошторуңар менен сүйлөшүп алып, ар бир жумада бирден тема боюнча иштегиле. Мисалы, **Мечиттер жана дин кызматкерлери жумасы, Колунда жок жакырларга байкоо жүргүзүү жумасы** сыяктуу.
3. **“Алла тааланын сүймөнчүлүгүнө ээ болуу үчүн жасалган бардык иш ибадат болуп эсептелет”** деген накыл кеп тууралуу күндөлүк турмуштан мисалдар келтирип жолдошторуңар менен талдоо жүргүзгүлө.
4. Рамазан айы эмне үчүн мынчалык маанилүү? Кадыр түнү эмне себептен миң айдан кайырдуу? Жолдошторуңар менен ой бөлүшкүлө.
5. Дин маданияты жана адеп-ахлак маалыматы окуу китебинерден, же Дин иштери башкармалыгы тарабынан жарык көргөн китептерден ибадат менен байланыштуу бөлүмдөрдү окугула.

Ибадат Алла таалага чын көңүлдөн берилүү, моюн сунуу жана сыйынуу дегенди түшүндүрөт. Ибадат – Жаратканга болгон сүйүүнүн натыйжасы. Ал бир гана Алла таала үчүн кылынат. Бардык ибадаттардын түпкүрүндө Алла таалага ыйман келтирүү (ишенүү) жатат.

Адам баласы Жаратканга болгон сүйүүсүн кантип көрсөтөт? Анын эмнеге ыраазы болорун кантип билет? Алла таала Ыйык Куранда азирети пайгамбарыбызга адамдарга ушул чакырыкты кабарлоосун буйурган: *“Айткын: Эгер Алла тааланы сүйсөңөр мени ээрчигиле, ошондо Алла да силерди сүйөт жана кылган күнөөңөрдү кечирет. Анткени, Алла – абдан кечиримдүү жана боорукер.”* (Аали Имран сүрөсү, 31-аят.). Демек, өз жол-жобосу боюнча ибадат кылуу бир гана азирети пайгамбарыбызга ишенип, анын көргөзгөнү боюнча аткарганда гана мүмкүн болот. Ансыз деле, бардык ибадаттардын негизи Алла таалага жана азирети пайгамбарыбызга ишенүү жана ага берилгендигин ачык билдирүү болуп саналат. Ал эми бул билдирүү Шахадат келмесинин өзөгүн түзөт.

*Алладан башка теңир жок экенине күбө болом.
Ошондой эле азирети Мухаммеддин Анын кулу
жана элчиси экенине да күбө болом.*

Адамдын ишеним менен Алла жолунда жүрүүгө аракет кылуу, жакшылыкка жанашып, жамандыкка бөгөт болуу, Куран окуу сыяктуу жакшы жана жагымдуу бардык кылган иш-аракеттери ибадат болуп эсептелет. Намаз, орозо, ажыга баруу жана зекет берүү болсо Исламдын негизги ибадаттары болуп саналат. Бул ибадаттардын убактысы, орду, жасалыш эрежелери жана саны динибизде белгиленген.

Акыл-эси толук, эрезеге жеткен жана тиешелүү шарттары бар ар бир мусулман бул ибадаттарды орундатууга тийиш. Ушул өзгөчөлүктөргө ээ болгон адамдар **мукеллеф** (милдеткер) деп аталат. Динибизде милдеткерлердин бардык кылган кыймыл-аракеттеринин бир аты бар.



Бир күндө окулган беш маал намаз учурунда “Аллааху Экбер” сөзүн канча жолу кайталаганыбызды санагыла. Улуулар менен бул сөздүн мааниси жана жашообуздагы орду жөнүндө талдоо жүргүзүлө.

Парз

Динибизде милдеткер тарабынан милдеттүү түрдө аткарылышы зарыл болгон, аткарбаган учурда күнөөкөр катары эсептелине турган иш-аракет. Мисалы, берген убадасын аткаруу, намаз окуу, адилеттүү мамиле кылуу сыяктуу.

Арам

Динибиз тарабынан жасалышына толук тыюу салынган, милдеткердин жасабашы керек болгон, эгер аны жасай турган болсо күнөө кылган болуп эсептелүүчү иш-аракеттер. Мисалы, калп айтуу, ушак айтуу, ууру кылуу сыяктуу.

Сүннөт

Пайгамбарыбыз жасаган жана жасалышын да сунуш кылган иш-аракеттер. Мисалы, кабакты ачып жарык маанайда жүрүү, тишти таза кармоо, жарашыктуу кийинип жүрүү.

Макүрөө

Динибизде даана билинбеген бир далил боюнча жасалышына тыюу салынган иш-аракеттер. Мисалы, коомдук жерлерге таштандыларды ыргытуу, намаз окуп жатып айланасындагылар менен алек болуу сыяктуу.

Мүбах

Динибизде милдеткердин аткарып аткарбашында өз алдынча болгон иш-аракеттер. Мисалы, тамактануу, кыдыруу, ысырапкерчиликке жол бербестен соода-сатык кылуу сыяктуу.

I БАП

Жаратканыбыздын алдында күнүгө беш маал намаз окуу

Исламдын эң башкы негиздеринин бири – намаз окуу. Намаз – Алла тааланы эскерүү жана Ага жалбаруу үчүн белгилүү шарт жана кыймыл-аракеттер менен күнүгө беш маал окула турган парз. Адамды рухий жактан Алла таалага жакындатат. Намаз диндин ыймандан кийинки эң маанилүү буйругу болуп саналат.

Намаздын өз маалында окулушу Алла тааланын эң жакшы көргөн иш-аракеттеринин бири болуп эсептелет. Мурунку диндерде да намаз парз болгон. Эч бир себепсиз эле намазды жерүү чоң күнөө болот. Суу табылбаган учурда таяммум кылып, ооруп жатканда отуруп же жатып да болсо намаздын окулушу буюрулган.

“Менин Алла экендигимде эч шек жок.

Менден башка эч бир теңир жок.

Ошондуктан Мага ибадат кыл жана

Мени эстеп туруу үчүн намаз оку.”

(Тавха сүрөсү, 14)



*Намаз – диндин түркүгү,
Момундун миражи,
Көзүбүздүн нуру,
Бейиштин ачкычы.*



Намаздын парздары

Намаздын он эки парзы бар. Алтоо намазды баштаардан мурда жасалат. Булар *намаздын шарттары* деп айтылат. Алтоо да намазды окуп жаткан учурда аткарылат. Булар *намаздын бөлүмдөрү (рукүндөрү)* деп аталат.

I Намаздын шарттары

Намаз адам менен Алла тааланын өз ара жолугушуусу болуп эсептелет. Мындай маанилүү жолугушуу даярдыксыз болбойт. Намазды баштаардан мурда аткарылышы зарыл болгон айрым шарттар бар:

1. *Даарат алуу:* Ыпластыктардан арылуу дегенди түшүндүрөт. Адам баласы Жараткандын алдына ар кандай жагымсыз кир нерселерден арылып таза барышы керек. Даарат жана кусул даарат болсо, намаз окуудан мурда тазалануу дегенди билдирет.
2. *Кирден тазалануу:* Намаз окулуучу жер жана намаз окуй турган кишинин үстүндөгү кийген кийимдери таза болууга тийиш. Азирети пайгамбарыбыз: *“Намаздын ачкычы – тазалык,”* – деп буюрган (Эбу Давуд, Тахарет, 31/61).
3. *Уяттуу жерлерди жабуу:* Намаз окуй турган кишинин денесиндеги уяттуу жерлеринин жабылышы дегенди билдирет.
4. *Кыбылага кароо:* Мекке шаарындагы ыйык жай Кааба тарапка бурулуп кароо. Жан-дилиң менен Алла таалага берилүү дегендикти туюнтат.
5. *Убакыт:* Ар бир намаздын өзүнө бөлүнгөн окулуучу убагы бар жана ошол убакыттын ичинде окулушу керек. Уктап же унутуп калуунун айынан өз убагында окулбаган намаздар кыска убакыттын ичинде каза кылынышы абзел.
6. *Ниет:* Намаз тек гана айрым нерселердин орундатылышы менен чектелип калбайт. Бул кыймыл-аракеттер намаз окуу максаты менен орундатылууга тийиш. Өзгөчө бул максаттын ачык айтылышы да абдан жакшы нерсе.



“Китептен сага вахий кылынганды оку, намазды да толук жана туура оку. Анткени, намаз адамды бузукулук менен жамандыктардан оолак кылат. Акыйкатта, Алла тааланы эскерүү - эң чоң ибадат. Алла таала кылып жаткан ишиңерди билип турат.”



(Анкабут сүрөсү, 45-аят.)



II Намаздын бөлүмдөрү (рүкүндөрү)

Намаздын шарттарын орундаткан киши намазын окуй берсе болот. Ошондой болсо да, намаз окуп жаткан убакта аткарылышы зарыл болгон кээ бир нерселер бар. Булар **намаздын бөлүмдөрү (рүкүндөрү)** деп айтылат:

- 1) **Ифтитах теклири:** Ар бир намазды сөзсүз түрдө, Алла тааланын улуулугун туюнткан “Аллаахү экбер” сөзү менен баштоо дегенди билдирет.
- 2) **Кыям:** Даремети жеткендердин намазды тике туруп окуусу дегенди билдирет.
- 3) **Кыраат:** Куран окуу дегенди билдирет.
- 4) **Рүкү:** Кол менен тизени таянып, Алланын алдында ийилип таазим кылуу дегенди билдирет.
- 5) **Сежде:** Буттардын башы, эки тизе, эки алакан менен бирге маңдайды жерге тийгизип Аллага таазим кылуу дегенди билдирет.
- 6) **Кадеи ахире (акыркы отуруш):** Намаздын аягында “Эттехиййату” дубасын окуй турганчалык мөөнөт отуруу дегенди түшүндүрөт.

Биримдик жана ынтымак диндеги эң башкы нерселер болгондуктан, намаздардын **жамаат менен** окулушу сунуш кылынган. Ошондой эле, жамаат менен окулушу керек болгон намаздар да бар. Алар: **жумада бир жолу окулуучу жума намазы жана жылда эки жолу окулуучу айт намаздары.**

Пайгамбарыбыз бир күнү жолдошторуна: “Эшигиңердин алдынан аккан бир дарыя болсо жана күнүгө беш жолу ошол дарыяга чөмүл-сөңөр силерде кир калабы? — деп сураптыр. Жолдошторуна: “Жок” — деген жоопту уккандан кийин: “Мына, беш маал намаз да ошондой. Алла таала намаз аркылуу күнөөлөрдөн арылат,” — деп буюруптур.

(Бухари, Мевакит, 6)

Даараттын парздары

1. Жүзүбүздү жана колубузду чайкоо.
2. Колубузду чыканагыбыз менен чогуу чайкоо.
3. Башыбыздын төрттөн бир бөлүгүнө маск тартуу.
4. Бутубузду кызыл ашыкка чейин чайкоо.

Кусул даараттын парздары

1. Оозубузду чайкоо.
2. Мурдубузду чайкоо.
3. Бүтүндөй денебизди чайкоо.

Таяммумдун парздары

1. Ниет кылуу.
2. Колду эки жолу таза топуракка тийгизип, биринчи тийгизгенде жүзгө, экинчи тийгизгенде колго маск тартуу.



Сол тараптагы мечиттин проектинге байкоо жүргүзгүлө. Бир мечит кызматкеринен проектидеги сандар аркылуу көрсөтүлгөн бөлүктөрдүн аттарын сурап жазып алгыла.

Намаз окуган киши...

- ✓ Ар кандай жагымсыз, жаман иш-аракеттерден сактанат.
- ✓ Алла тааланын улуулугун кайра-кайра кайталоо менен Ага болгон ишенимин бекемдейт.
- ✓ Ар дайым Алланы эстейт жана күн ичиндеги бардык иш-аракетин Алла тааланын ыраазычылыгына ээ болуу үчүн жасайт.
- ✓ Даарат алып тазалыгына көңүл бурат, анан аны адатка айлантат. Ал эми даарат болсо ага кандайдыр бир рухий дем-күч берет.
- ✓ Белгилүү убактарда намаз окуу аркылуу убакытты туура пайдаланууну үйрөнөт.
- ✓ Жашоо үчүн жан-алакетке түшкөн тынымсыз убаракерчиликтен, күнүмдүк көр-тиричиликтин көйгөйлөрүнөн аз убакытка болсо да алыстап, белгилүү убакыттарда Жаратканы менен өз ара байланыш түзүүнүн ырахатын көрөт.
- ✓ Чексиз кудуреттүү Алланын: *Оо, момундар, сабыр кылуу жана намаз окуу менен Алладан жардам сурагыла. Албетте, Алла сабыр кылгандар менен бирге,*” (Бакара сүрөсү, 153) – деген чакырыгына муюйт жана ошонун таасиринен улам ар кандай кыйынчылыктарды жеңип чыга тургандай күчкө ээ болот.
- ✓ Окуган намаздары аркылуу жан-дүйнөсү жаркырап, жүрөгү нурга толот.
- ✓ Дене-бою, тили, дили, акыл-эси, мезгил-орду менен Алла таалага болгон терең ыраазычылыгын билдирүүгө мүмкүнчүлүк табат.

II БАП

Жамандыктардан оолак болууну үйрөткөн — орозо

*“Оо, момундар,
Алага терс
түшүүдөн сак-
танышыңар
үчүн орозо кар-
моо — силерден
мурункуларга
парз кылынган
сыяктуу,
силерге да парз
кылынды.”*

(Бакара сүрөсү, 183-аят.)

Рамазан орозосу — Ислам дининин негиздери-нин бири. Орозо кармоо милдеткер болгон эркектер менен аялдардын ооз бекиткенден тартып ооз ачканга чейинки убакыт аралыгында аң-сезимдүү түрдө эч кандай тамак-аш ичип-жебеши жана жыныстык катнашка кирбеши болуп саналат. Орозо Алла тааланын ыраазычылыгына ээ болуу максаты менен кармалууга тийиш.

Сапарда жүргөн кезде жана оорулуу болгон абалда орозо кармабаса болот. Мындай абалдардан чыккандан кийин адам кармай албай калган орозосун **каза** кылууга тийиш. Орозо кармоого мүмкүнчүлүк бербеген айыкпас дартка чалдыккан кишилер Рамазан айында орозо кармабаган ар бир күнү үчүн бир фидие (кайыр-садага) берүүгө тийиш. Орозо кармабагандардын күндүз адамдардын көзүнчө тамактануудан тартынышы орозого, орозо кармагандарга жана Рамазан айына көрсөткөн урмат-сыйы болуп эсептелет. Орозо маалында кандайдыр бир нерсени билип туруп эле ичип-жеши, же болбосо жыныстык катнаш жасашы орозо кармагандын орозосун бузат.



*“Орозо кармоо”, “ооз ачуу”, “орозо бузуу”
дегенди кандай түшүнөбүз?
Сөздүктөрдөн карап маанисин үйрөнгүлө.*

Имсак – ооз бекитип ороzonу баштоо мезгили. Таң атууга аз калган мезгил. Багымдат намазынын башталган убагы.

Ынтар – орозо маалы аяктап, күн батып шам намазы башталган убак.

Каза – киши сапарда жүрүп же кандайдыр бир оорудан улам орозо кармай албай калган учурда, Рамазан айынан тышкаркы өзү каалаган башка бир убакта орозо кармай албай калган күндүн санына жараша орозо кармоо.

Фидие – өз убагында кармалбаган жана кандайдыр бир олуттуу себептерден улам кийин да каза кылынбаган бир күндүк орозонун ордуна бир күндүк тамак-аштын баасына барабар акчаны колунда жок бирөөгө берүү, же бир кембагалды бир күн тойгузуу.

Орозо кармаган киши...

- ✓ Өзгөчө бир сыйлыкка татыктуу болот. Азирети пайгамбарыбыз (а.с.) Алланын: **“Орозоңор Мен үчүн, анын акыбетин Мен берем,”**- деген жардыгынан кабар берген. (Бухари, Сабм, 9)
- ✓ Каалаган нерселеринен өз көңүлү менен алыс туруп, эркин бекемдөө тарбиясын алат.
- ✓ Ачкалык жана суусуздук сыяктуу белгилүү ырыскылардан оолак болуунун кыйынчылыктарына чыдап, сабырдуулук жана чыдамкайлык мүнөздөрүн чындайт. Азирети пайгамбарыбыз (а.с.): **“Орозо – сабырдын жарымына тете,”** - деген. (Тергип ве Терхип, 11/208)
- ✓ Өзүнүн чексиз ышкы-каалоолорун ооздуктап, коомчулуктун ичинде ар кандай тынчсызданууларга себеп болгон абайсыз аша чабуучуларды жөнгө салат.
- ✓ Тилин жаман, ыплас сөздөрдөн сактайт. Азирети пайгамбарыбыз (а.с.): **“Бирөө силерге тийише турган болсо, же талоонго салганы жатса “мен орозомун” дегин,”** - деп буюрган. (Мүслим, Сьям, 163)
- ✓ Өзүнө караганда жашоо-шарты начар адамдардын абалын түшүнөт жана алардын маселелерин чечүүгө аракет кылат.
- ✓ Терең ишеним менен жана акыбетин бир гана Алла тааладан күтүп орозо кармаганы үчүн буга чейинки кылган күнөөлөрүнүн кечирилерин билет жана өмүрүнүн калган бөлүгү үчүн жаңы барак ачып, өзүн ар кандай жамандыктардан, күнөөлөрдөн оолак кармайт.
- ✓ Он бир ай боюнча өткөргөн күнүмдүк турмушу жашоосунун нугун канчалык өзгөрткөнүн көрөт, анан жашоосун ушул багыт боюнча уланта берсе өзүн жакшы нерселерге алпарарын байкайт.

Төмөндө бир күндөлүктөн алынып жазылган бөлүм бар. Кызыгуу менен окуйсуңар. Анткени, айрым сөздөр чечмеленүүгө тийиш болгон шарттуу белгилер менен берилди. Кана эмесе, бул табышмактуу белгилерди чечмелей алар бекенсинер, көрөлүчү.

“Күндөлүк дептеринде роза гүлүнүн бир жалбырагы”

25-декабрь

Бүгүн үйдө күндөгүдөн башкача кандайдыр бир толкундануу бар. Апам иштерин кылып коюп, шашкан боюнча аны-муну алып келгени дүкөнгө жөнөдү. Чоң атам чоң энемден улам эле кофе сурап аткан. Чоң энем ага кофени көп ичпеши керектигин эскертип ачуулана баштаганда, чоң атам: “Ачууланып арызданба, сенден ☐*○*!*☐ айы боюнча кофе сурабайм,” – деди. Чоң атам кофесиз тура албайт. Кантип убадасында турар экен, билбейм. Бүгүн алгачкы ▼*☐*◆*※* намазы окулат, биринчи ▲*○*◆*☐ турулат.

Апама быйыл Рамазан айында толугу менен ☐☐◆*☐ кармаарымды айттым. Аябай кубанды. Кечки тамактан кийин даарат алып мечитке бардык. Мечит ичи тим эле жык-жыйма. Намаз окугандан кийин мечиттен чыккан кишилерге көз чаптырдым. Жүздөрүнөн толкунданганы байкалган адамдардын селдей каптаган калың катмарын көрүп Алла таалага шүгүрчүлүк кылдым.

26-декабрь

Окууда жүргөнүмдө орозо кармаганымды унутуп калып эле байкабай бир жолу суу ичип алыптырмын. Чоң энеме айтсам ал орозомдун бузулбагандыгын эскертип: “Алла таала сени сүйөт экен. Көрдүнбү, сенин суусунунду кандыргысы келген тура,” – деп жоруп койду. “Мен да Алла тааланы сүйөмүн,” – дедим. Курсагым ачты десем чоң атам: “Бир нерсе менен алек болсоң билинбей калат,” – деди. Чоң атам экөөбүз гезиттеги орозо менен байланыштуу красвордду толтурдук. Мен суроосун окудум, чоң атам жандырмагын тапты. Деги чоң атамдын билбеген нерсеси жок, бар-жоктун баарын билет.

Апам Рамазан башталды деп атайын гүллач деген таттуу жасады. Гүллач – Рамазан айынын гүлү. Гүллач салынган табакты тартып алдыма койгонумда чоң атам: “Адам өзүн өзү тарбиялашы үчүн ※*▼*☐ дасторкону жакшы бир мүмкүнчүлүк,” – деп башымды сылады. ※*→*○*!*☐→дын окулушуна аз калган эле. Ошондой болсо да, дегеле убакыт өтпөгөндөй сезилет. Азан окулганда “Оо, Аллам, азанды угуу кандай сонун!” – дедим. Баары күлүштү.

III БАП

1. Алла тааланын берген ырыскысынан ал үчүн сарптоо — зекет

Исламдын негиздеринин бири болгон зекет — дүнүйө-мүлк аркылуу жасалган бир ибадат. Зекет — бул жашаш үчүн керек болгон негизги муктаждыктарың жоюлганына бир жыл болгондон кийин дүнүйө-мүлкүңдүн белгилүү бир бөлүгүн (көбүнчө кырктан бирин) жылда бир жолу ага муктаж болгондорго берүү дегенди түшүндүрөт. Зекет ыйык Куранда ар дайым намаз менен бирге эскерилет. Демек, зекет берүү мусулмандардын жашоосунда намаз өңдүү эле терең орун алууга тийиш: *“... Алла таала мага жашап турган кезимде намазды (аткарууну) жана зекетти (аткарууну) буюрду.”* (Мариям сүрөсү, 31)

Зекет — байдын жакырга көрсөткөн жардамы эмес, жакырдын байдын мал-мүлкүндөгү эмгек акысы. *“Алардын мал-мүлктөрүндө (жардам) сураган жана (уялганынан улам сурай албай) мал-дөөлөттөн ажыраган-муктаж кишилер үчүн бир акы-үлүш бар.”* (Ваз-зариат сүрөсү, 19). Бай киши зекетин берип жатканда алдындагы адамдын көңүлүн оорутпаш үчүн колунан келишинче аяр мамиле жасоого тийиш. Анткени, жакшылык кылып, бирок анысы менен адамдардын көңүлүн оорутуу, басынтуу жасалган жакшылыктын текке кетүүсүнө себеп болот.

Зекет берүү бир караганда дүнүйө-мүлктүн бөксөрүшү сыяктуу көрүнүшү мүмкүн. Бирок зекети берилген дүнүйө-мүлк Алла тааланын берекети менен тескерсинче көбөйүп артат: *“Мал-мүлкүң Алла жолунда сарптагандардын абалы ар бир машагында жүздөн даны болгон жети сабакты өндүрүп чыгарган бир даана урукка (дан) окшойт. Алла каалаганына эселеп берет. Алла кең пейил, Ал баарын билет.”* (Бакара сүрөсү, 261)

“Алардын мал-мүлктөрүнөн аларды ошол менен тазарта турган бир садага ал жана аларга дуба оку..”

(Тооба сүрөсү, 103-аят.)



“Момундар чындап эле кутулушту. Алар намаздарына терең урмат көрсөтүшөт. Алар пайдасыз иштерден жана бош сөздөрдөн жүз бурушат. Алар зекетти төлөшөт.”

(Мүминун сүрөсү, 1-4-аяттар.)

Юнус Эмренин бул төрт сап ырын зекет жагынан ойлонуп, оюңарды жолдошторуңар менен бөлүшкүлө.

*Мал ээси, мүлк ээси,
Кана мунун биринчи ээси,
Мал да жалган, мүлк да жалган,
Бар бираз да сен ой толго.*

Зекет берген киши...

- ✓ Сарандык, өзүмчүлдүк, бой көтөрүү сыяктуу начар мүнөздөрдөн өзүн арылтат.
- ✓ Берген ырыскылары үчүн Алла таалага ыраазычылык билдириши керек экенин, ыраазычылыктын болсо сөз менен гана болбогонун андап билет.
- ✓ Байлар менен кедейлердин ортосундагы материалдык теңсиздиктин жоюлушуна салым кошот. Ушундайча бай жана кедейдин ортосундагы сезимтал жакындашууга, бири-бирине урмат-сый көрсөтүүнүн өсүшүнө, коомдук бейпилдиктин сүрүшүнө көмөк көрсөтөт.
- ✓ Коомчулукта тилемчилик, урулук жана чөнтөкчүлүк сыяктуу жаман жана жүз кызартуучу абалдардын азайышына көмөкчү болот.
- ✓ Коомдогу милдеттерин түшүнөт, ынтымак жана биримдик рухуна ээ болот. Дененин бир мүчөсү ооруганда башка мүчөлөр да бул оорудан таасирленгендей эле коомдо болгон маселелерге жүрөгү сыздайт жана муну чечүүгө колунан келген салымын кошот.
- ✓ Өзүн акчасы менен буюмунун кулу болуудан куткарат. Колундагы байлыктын чыныгы ээсинин Алла таала экендигин билдирген болот.
- ✓ Берүү, бөлүшүү, жардамдашуу, боордошунун дартына дааба болуу сыяктуу негизги адамдык сапаттар менен жетилет жана азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) *“Берген кол алган колдон артык,”* (Бухари, Нефкат, 1) – деген куш кабары менен бактылуу болот.



“Аз кайыр-садага көп балээни кубалайт” деген сөздүн маанисин жолдошторуңар менен талкуулагыла.

2. Ыйык сапар — ажылык

Исламдын негиздеринин бири болгон ажылык ары мал-мүлк, ары дене менен кылынган бир ибадат болуп саналат. Ажылык — жылдын белгилүү бир мезгилинде Меккедеги Каабаны жана белгилүү ыйык жайларды зыярат кылуу. Улуту, түсү, жынысы, тили, социалдык абалы жана жаш өзгөчөлүктөрү ар түрдүү адамдардын өзара тең абалда чогулушкан жылдык жыйналуу мезгили болуп эсептелет.

Ажылык сапарында Мекке шаарындагы Кааба баш болуп, Сафа, Марва, Арафат, Муздалифа жана Мина сыяктуу ыйык жерлер зыярат кылынат.

“...Сапарга чыгууга күчү жеткендердин Каабаны зыярат этиши — Алла тааланын адамдардагы акысы...”

(Али Имраан сүрөсү, 97-аят.)



Чөйрөңөрдөн ажыга барып келген бирөөнө кайсы жерлерди зыярат кылганын, ал жерлерде өзүн кандай сезгенин сурагыла.

Меккенин айланасындагы **микат** деген жерлер **харем** аймагынын чектерин билдирет. Бул чектерге жеткенде киши кийимдерин, бут кийимин жана байпактарын чыгарып, эки оромолго оронот. Андан кийин ажылыкка ниет айтат жана **телбийе** келтирет. Ушундайча **ихрамга** кирилет жана ажылык ибадаты башталат. Бул айда ажылык өтөөнүн эрежелери жол-жобосуна ылайыктуу түрдө орундатылат. Ажылыкты насип кылган Алла таалага ыраазычылык билдирүүнүн бир белгиси катары курмандык чалынат жана ажылык аяктайт.

Ажылыктын парздары

Ихрам — Ажылык өтөөгө ниет кылып, телбийе келтирген кишинин жөнөкөй мезгилдерде кылган гүл үзүү, дарак кыюу, сакал-мурат алуу, тигилген көйнөк кийүү, ууга чыгуу сыяктуу айрым иш-аракеттерден ажылык мөөнөтү ичинде алыс турушу.

Каабаны тооп кылуу — Хажерүлесвед (кара таш) турган бурчтан баштап Каабанын айланасында жол-жобосу менен жети жолу айлануу.

Арафатта токтолуу (вакфе) — Ажылардын Меккенин түштүк тарабындагы Арафатка келип, Курман айттан бир күн мурун белгилүү бир мөөнөткө токтолуп турушу.

Кулдук уруу

Буйругуңа башым даяр Аллам, башым даяр...

Буйругуңа башым даяр оо теңдеши жок Аллам! Башым даяр...

Даңктаарым жалгыз гана Сенсиң, бардык даңктоом Сага гана...

Жеткен ырыскыларымдын баары Сеники, бардык нерсе да Сеники...

Сенин теңдешиң жок.

Курмандык союу – жеке адамга эле эмес, жалпы коомчулукка да көптөгөн пайдалуу жактары болгон бир ибадат. Курмандык сойгон киши Алла таалага болгон ишениминин бекемдигин көргөзөт, коомчулукта бир туугандык жана өз ара көмөктөшүү сезимдеринин күчтөнүшүнө салым кошкон болуп саналат.

Ажыга барган киши...

- ✓ Жөнөкөй кийим кийип, тиги ажылар менен бирдей шарттарда кыймыл-аракет жасап, теңдик сезимдерин бекемдейт.
- ✓ Атак-даңк, байлык-дөөлөт, мал-мүлк өндүү материалдык баалуулуктардын бүгүн бар болгону менен эртең жок болушу мүмкүн экендигин баамдайт.
- ✓ Ырк, өң, жыныстык өзгөчөлүк, тил, жаш сыяктуу өзгөчөлүктөрдүн убактылуу жана анчалык маанилүү эмес экендигин түшүнөт. Ислам боордоштугунун айланасында бардык адамдар менен таанышып жакындашуунун канчалык маанилүү экендигин сезет.
- ✓ Алла тааланын алдында адамдардын жасаган иштеринин эсебин берүүчү макшар күнүн эстейт жана акырет үчүн өзүн даярдоо түшүнүгүнө ээ болот.
- ✓ Сабырдуулук, кыйынчылыктарды жеңе билүү, чогуу-чаран иш жүргүзүү, өзара көмөктөшүү, арка-жөлөк болуу сыяктуу мыкты сапаттарды үйрөнөт.
- ✓ Алла тааланын өзүнө ыроологон ден-соолук, шык-жөндөм, мал-мүлк өндүү ырыскыларына шүгүр кылат.
- ✓ Азирети пайгамбар жана анын жолдошторунун жашаган жерлерин кыдырып көрүп, алардын калтырган диний мурастарына мурункудан да көбүрөөк ээ болот.
- ✓ Диндин жеке адамдык касиетти өнүктүрүү жагы менен кошо бүтүндөй коомдук жагынын да олуттуу мааниге ээ экенин түшүнүп, коом ичиндеги укук, милдеттерге байланыштуу жоопкерчиликтерди өзүнө алат.



Адеп-ахлак

ДИНИЙМДИ
ҮЙРӨНӨМҮН



Иликте-Изилде-Ойлон

1. *Адеп-ахлак, жигердүүлүк, мүнөз* сөздөрүнүн маанилерин сөздүктөрдөн карагыла.
2. Адеп-ахлактуу болууну өзүбүзгө жобо кылсак, эмне кылышыбыз керек?
3. Белгилүү бир кишинин өмүр баянын үйрөнүп, үлгүлүү кыймыл-аракеттерин жолдошторуңарга тааныштыргыла.
4. Өзүнөргө жаккан эң адеп-ахлактуу кыймыл-аракетинерди ойлоп, анын силерге алып келген пайдаларын айткыла.
5. Өзүнүн жана үй-бүлөсүнүн алдындагы ахлактык милдеттерин билген бир мусулман эмнелерди жасайт?
6. Пайгамбарыбыздын (а.с.) “Бардык балдар табиятынан мусулман болуп туулат” (Мүслим, Кадер, 25) деген сөзүнөн эмне түшүнөсүңөр?
7. Айланаңардагылар менен маек куруп, пайгамбарыбыздын (а.с.) ахлагынын аларга тийгизген таасирин сурагыла.
8. Чөйрөсүнүн жана бардык адамдардын алдындагы милдеттерин билген бир мусулман эмнелерди жасайт?
9. Пайгамбарыбыздын (а.с.) Коштошуу кутпасын окуп, ахлактык насааттарын тапкыла.
10. Жолдошуңарга адеп-ахлактуу болуунун пайдаларын кандайча түшүндүрөсүңөр?
11. Дин маданияты жана ахлак маалыматы китебиңерден же Дин иштери башкармалыгы тарабынан жарыяланган китептерден адеп-ахлак менен байланыштуу бөлүмдөрдү окугула.

Жашоонун жаңырыгы

Бир киши менен уулу сейилдеп жүрүшкөн эле. Бала капысынан чалынып кетип жыгылып түштү. “Ай!” – деп бакырып жиберди. Тээ алдыдагы тоонун чокусунан “Ай!” деген бир үн угулду. Бала кызыгуу менен “Сен кимсиң!?” – деп сурады, “Сен кимсиң!?” – деген жооп алды. Бул жолу ачууланып кетти жана “Сен коркокосуң!” – деп кыйкырды. Тоодон да “Сен коркокосуң!” деген үн чыкты. Бала атасын карап: “Ата, эмне болуп жатат?” – деп сурады. Атасы тоону карап: “Сага суктанамын!” – деп кыйкырды. Тоонун жообу “Сага суктанамын!” болду. Атасы кайрадан: “Сен укмуштай кереметсиң!” – деп кыйкырды. Тоодон келген жооп “Сен укмуштай кереметсиң!” болду. Бала абдан таң калды, бирок дагы эле эмне болуп жатканын түшүнө албай турду. Атасы мындай деп түшүндүрдү: “Бул жаңырык деп айтылат. Негизинен бул – жашоо. Жашоо дайыма сенин ага бергендеринди кайра сага берет.”

Адамдар бири-биринин күзгүсү. Жашоо-тиричилигибизди жана карым-катнаш түрүбүздү бири-бирибизге жасаган мамилелерибиз белгилейт. Бизге кандай мамиле кылынышын кааласак, биз да ошондой мамиле кылышыбыз керек. Эмне көргүбүз келсе, аны тартуулашыбыз керек. Сүйүү күтсөк сүйүү, мээрим кааласак мээрим, сый күтсөк сый... Эмнеге дуушар болгубуз келбесе, аны да жасабашыбыз керек. Кастыкка дуушар болбош үчүн кастыктан, өзүмчүлдүк көрбөш үчүн өзүмчүлдүктөн, адилетсиздикке кабылбаш үчүн адилетсиздиктен сактанууга тийишпиз.

Алтын эреже:

Сага кандай мамиле кылынышын кааласаң, сен да ошондой мамиле кыл.

*Сүйүктүү
пайгамбарыбыз
(а.с.) мындай
деп буюрат:
“Силердин
ичиңерден бири
өзү үчүн каала-
ганын дин боор-
дошу үчүн да
каалабаса чын
жүрөктөн
ыйман келтир-
ген болуп
эсептелбейт.”*

(Бухари, Иман, 7.)

I БАП

1. Ислам – бийик ахлак

Бийик ахлак – туура өкүм-жоболор аркылуу адамдын аракетинин жөнгө салынышы жана ал аракеттердин көнүмүш адатка айланышы. Исламдын эң негизги максаты – адамдардын бийик ахлак ээси болушу жана токтолушу. Ислам бийик ахлак дегенди түшүндүрөт. Пайгамбарыбыз (а.с.) **“Мен бийик ахлакты толукташ үчүн жиберилдим,”** – деп буюрган. (Муватта, Хүснүл-Хулк, 8)

Бир мусулмандын кадыр-баркы адеп-ахлагынын деңгээли менен өлчөнөт. Азирети пайгамбарыбыз (а.с.) бийик ахлак ээси болгондорду жакшы көргөнүн билдирип, “Алла тааланын алдында эң сүймөнчүктүү пенделер кимдер?” деген суроого да **“Ахлагы эң бийик болгондор,”** – деп жооп берген. (Тергиб ве Терхиб, 4/182)

Ислам дини ыйман жана ибадат негиздери менен адамдардын начар мүнөз жана жаман адаттардан кутулуп, адеп-ахлак ээси болушун максат кылат. Мурунку бөлүмдөрдө Алла таалага, периштелерине, китептерине, пайгамбарларына, акырет күнүнө, кырык менен тагдырга ыйман келтирген, намаз окуган, орозо кармаган, ажыга барган жана зекет берген бир кишинин ээ болгон мыкты сыпаттарын көрдүк. Муну менен бирге эле адамдын ыйманынын жана ибадаттарынын наркы да ахлагынын бийиктиги менен байланыштуу. Алла тааланын сүймөнчүгүнө ээ болуунун жолу бийик ахлактан өтөт.

“Кимде ким жакшылык кылып, өзүн Алла таалага тапшырса, эч шексиз эң бекем кулпуга карманган болот. Иштердин соңу Алла таалага барат.”
(Локман сүрөсү, 22-аят.)

Ыйман жана ибадат негиздерин Курандан жана азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) сүннөтүнөн үйрөнгөнүбүздөй эле эмненин жакшы, мыкты жана пайдалуу экенин, эмненин жаман, жаңылыш же зыяндуу экенин да ушул эле булактардан үйрөнөбүз. Би-

ийк ахлакка ээ болуу үчүн Алла тааланын буйруктарына баш ийип, тыюу салган нерселеринен алыс болобуз. Бул буйрук жана тыюулардын бардыгы бири-бирине байланыштуу.

Ээ болгон бир жакшы адатыбыз өзү менен бирге башка жакшы мүнөздөрдү да алып келет, начар мүнөздөрдөн алыс болушубузду жана кутулушубузду да камсыз кылат. Мисалы, адилеттүү болууга аракет кылган бир киши башкаларынын укуктарына урмат көрсөтөт. Ата-энесине, жолдошторуна, туугандарына, өзүнөн кичүүлөргө жана улууларга, Алла тааланын жараткан бардык нерсесине урмат-сый менен мамиле кылат. Алла таалага көрсөткөн улуу урматы ага жоопкерчиликтерин эстетет.

Канаты сынган бир куштун, бурчта отуруп ыйлаган бир баланын, же болбосо, андан жардам сурагандардын алдында өзүн жооптуу сезет. Айлана-чөйрөсүнө мээрим чачып, кеңпейилдүүлүк менен карайт жана ээ болгон ырыскылары үчүн Алла таалага шүгүр кылат. Шүгүр кылганы ыйманын арттырат, ыйманы да кайратын...

Адилетсиздик жана зулумдук менен тайманбастан күрөшөт, күрөшкөн сайын үмүтү жана чыдамы артат. Сабырдуулугу аны өчөгүшүп кек сактоодон оолактатат, ушундайча жамандыкка жакшылык менен бөгөт болууну үйрөнөт. Убадасында турбаган жолдошуна өзү ар бир айткан убадасын орундатуу менен үлгү болот.

Сөзүндө турганы үчүн урмат-сый көрөт, жакын достуктар күтөт. Достук аны кызганчаактыктан алыстатат, ага бир мүнөз болууну үйрөтөт. Өзүнө жана коомго эмгек сиңиргендерге да чын жүрөктөн жылуу мамиле кылат. Эмгектин кадырын билет, эч кимди жана эч бир нерсени кордобойт. Алла таала жараткан ар бир нерседе кандайдыр бир сулуулуктун бар экендигин андайт. Жашоого жакшы үмүт-тилек менен умтулуп, бактылуу болот. Жолдошторуна күлүп-жайнап салам берип, кубанычын айлана-сындагылар менен тең бөлүшөт.

Сүйүктүү пайгамбарыбыз (а.с.) мындай деп буюрган:

“Кичүүлөрүбүзгө ызаат кылып мээрим көрсөтпөгөн жана улууларыбыздын кадырын билбеген (киши) бизден эмес.”

(Эбу Давуд, Эдеб, 58.)

2. Адеп-ахлактын булагы катары сүйүктүү пайгамбарыбыз

*“Ант болсун,
Алланын
пайгамбарында
силер үчүн,
Алла жана
Акырет
күнүнөн
үмүткөр бол-
гон, ошондой
эле Алланы көп
эскерген
кишилер үчүн,
эң сонун үлгү
бар.”*

(Ахзааб сүрөсү, 21)

Азирети пайгамбарыбыз (а.с.) Алла тааланын кабарын адамдарга жеткирүү милдетин аткаруу менен бирге бул кабардын талаптарына ылайык жашоо өткөргөн. Анын жашоосу бизге кандай кыймыл-аракет жасашыбыз керек экендиги боюнча эң мыкты жол көрсөткүч болот. Кандай жагдайда болсок да, анын жашоосунан бир үлгү таап, өзүбүздү азирети пайгамбарыбыздын жол көрсөткүчтүгү алдында калыптандыра алабыз. Ал кайсыл учурда кандай мамиле кылган? Анын жашоосун үйрөнгөн сайын силерге кандай жол көрсөткөнүн да табасыңар. Турмушунарда туш боло турган жагдайларда азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) силерге кандай үлгү боло турганы боюнча бир нече мисал келтирели:

- ✓ Бай жана бардар болгон учурунда азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) соода кылып, кербендерди алып барып келген мезгилдериндеги берешиңдигин эсте.
- ✓ Кедей жана жакыр болгон мезгилинде азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) мекенин жана бардык мал-мүлкүн таштап, Меккеден Мадинага көчкөн учурдагы сабырдуулугун эсте.
- ✓ Колуңа бийлик тийип, башкаруучу болгон мезгилинде ошол доордун мен деген жакшылары өзүнө баш ийгенде азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) аларга кандай адилеттүү мамиле кылганын эсиңе сал.

- ✓ Өзүңдү алсыз жана жалгыз сезгенде, азирети пайгамбарыбыздын Меккеде тарткан азап-тозоктору менен кыйынчылыктары көз алдыңа тартылсын.
- ✓ Жеңишке жетишкенде азирети пайгамбарыбыздын Бедир, Хунейн жана Меккеде душмандарды жеңген күндөрүн эстеп, анын кылган аракеттеринен сабак ал.
- ✓ Жеңилүүгө дуушар болгондо азирети пайгамбарыбыздын Ухуд согушунда шейит жана оор жарадар болгон жолдошторунун арасында кайгыга батып, кабыргасы кайышып кыдырып жүргөнүн, бирок буга карабастан жакшылыктан үмүтүн үзбөгөнүн ойло.
- ✓ Кимдир бирөөгө бир нерсе үйрөтсөң азирети пайгамбарыбыздын мечитте жолдошторуна кандай мугалим болгонун эсте.
- ✓ Бирөөдөн бир нерсе үйрөнсөң азирети пайгамбарыбыздын Жебирейилдин алдында кандайча тизе бүгүп теңирдик маалыматтарды үйрөнгөнүн ойло.
- ✓ Сага көмөк көрсөтө турган эч кимиң болбосо да, адилетти ишке ашырып, жакшылыкты айткың келсе Меккедеги алсыз абалына карабастан азирети пайгамбарыбыздын теңдикти жана адилеттүүлүктү ачык-айкын жарыялаган мезгилин эсиңе сал.
- ✓ Кандайдыр бир окуя же оюнга калыс болсоң Исламдан мурун Курайшы улуктарынын бири-бири менен түшүнүшө албай, Хажерүлсведди ордуна коюш үчүн азирети пайгамбарыбызды калыс кылышканын жана азирети пайгамбарыбыздын кандай чечим кылганын ойло.



Жолдошторуңар менен бирге бир мусулмандын өзүнүн жана үй-бүлөсүнүн алдындагы милдеттерин ойлогула.

Ар бириңер алфавиттик тартипте карап, ошол тамга менен башталган бир сүйлөм айткыла.

Мисалы:

[А] Алла таалага сыйынуу мусулмандын милдеттеринин бири.

[Б] Бир мусулмандын милдеттеринин бири – улуу кишиге урмат көрсөтүү. Кезеги келгенде ылайыктуу сүйлөм түзө албай калгандар оюндан чыгарылсын.

II БАП

Өзүбүздүн жана үй-бүлөбүздүн алдындагы милдеттерибиз

*“Раббиң
жалгыз Өзүнөн
башкага эч качан
ибадат
кылбашыңарды,
ошондой эле ата-
энеңерге жакшы
мамиле
жасашыңарды
буюрду. Эгер
алардын (ата-
эненин) бирөөсү,
же болбосо экөө
тең сенин
жаныңда карып-
арышса, аларга
карап “эх” дебе
(үшкүрбө) жана
аларды жемелеп-
басмырлаба.
Аларга жакшы сөз
айт. Аларга
боорукердик менен
мамиле кылып,
кичипейил бол
жана: ‘Раббим,
мени (алар) на-
ристе чагымдан
тарбиялап-
өстүрүшкөндөй сен
да аларга ырайым
кыл,’ — деп айт.”*

(Ал-исра сүрөсү, 23-24-аяттар.)

*“...Өзүңөргө буйрулган-
дай Туура Жолдо болгула!”
(Худ сүрөсү, 112-аят.)*

*“...Өзүңөрдү өзүңөр корку-
нучтуу өлүмгө таштабагыла...”
(Бакара сүрөсү, 195-аят.)*

Азирети пайгамбарыбыз (а.с.) **“Бардык балдар табиятынан мусулман болуп туулат,”** - деп буюрган. Жаратылышыбыздагы акыйкаттуулукту жана тазалыкты сактап калуу өзүбүздүн алдыбыздагы милдеттердин ичинен эң башкысы болуп эсептелет. Ишеним – адамдардын эң негизги муктаждыктарынын бири. Адам бир гана ыйман аркылуу бакубат турмушка жетет. Жан-көңүлү бир гана жакшы жана жагымдуу мамилелерден ыракат алат.

Ал эми адам акылынын жана ой көрөңгөсүнүн азыгы болсо – билим. Билим ыйман менен айкалышканда адамды ар кандай жамандыктардан жана ыплас нерселерден оолак кылат. Билим алуу жөндөмү адам баласына берилген абдан маанилүү ырыскы болуп саналат. Бул жөндөмдү колдоно албаган адам өз акылына адилетсиздик кылган сыяктуу эле Алланын берген ырыскысына да ыраазычылыгын билдирбеген болот.

Адам баласы билим жана ыйманга ээ болгонунда ибадаттарды орундатуу керек экендигин да түшүнөт. Ибадаттар Алла таалага урмат көрсөтүүнүн белгиси болуу менен бирге эле адамдын бу дүйнөдө жана акыретте бакытка жетүүсүнүн шарты болуп эсептелет. Бул дүйнөдө жана акыретте жыргалчылыкка жетүүнү самаган адамдын өзүнүн алдындагы милдеттеринин бирөө мына ошол ибадаттарды орундатуу болот. Бул милдеттердин баарын орундаттуу үчүн адам ден-соолугуна да кароосу зарыл. Ден-соолугубуз Алла тааланын бизге берген аманаты болуп эсептелет. Баарыбыз бул аманатты өтө этияттык менен сактоого тийишпиз. Азирети пайгамбарыбыз (а.с.) **“Денеңдин сенде акысы бар,”** - деп буюрган. (Тач, 2/100).

Адам адегенде эң жакындарынын алдындагы милдетин орундатышы керек. Бул жакын кишилердин ичинен эң негизгилери ата-энеси болуп саналат. Сөзүбүз же жасаган мамилелерибиз менен эч качан ата-энебиздин көңүлүн оорутпай, аларга жылмая карап жылуу сөз айтып, эңсеген мүдөө-талаптарын аткарууга аракет кылуунун башкы милдеттерибиздин бири экендигин унутпашыбыз керек.

“Алла тааланын эң жакшы көргөн нерсеси – өз убагында окулган намаз жана ата-энеге жакшылык кылуу.”

(Тирмизи, Салат, 127/176)

Өзүнүн жана үй-бүлөсүнүн алдындагы ахлактык милдеттерин билген бир мусулман...

- ✓ Жасай турган ишин болушунча жакшы жасаганга аракет кылат. Анткени, ал Алла тааланын жана өз абийринин алдында эртели-кеч эсеп берүүгө тийиш экендигин билет.
- ✓ Өзүнө үйрөтүлгөн нерселерди абдан жакшы үйрөнүүгө аракет кылат, билимин жогорулатуу үчүн жанын үрөйт.
- ✓ Башкаларга карата эле туура, түз мамиле кылбастан өзүнө карата да туура мамиле кылат.
- ✓ Кененчилик келип, молчулукка жетсе каниет кылат, кең дүйнөсү тарып, кыйынчылык башына түшсө кокуй-алатка түшпөйт. Кабылган бардык нерседе өзү үчүн кандайдыр бир кайрым жана жакшылык бар экендигин билет.
- ✓ Өз мүмкүнчүлүгүнөн сырткары кандайдыр бир нерсе боюнча жооптуу эмес экендигин билет. Жооптуу болгон нерселерди өз калыбындай аткара албай калбайын деп тынчсызданбайт. Себеби **“Алла таала эч бир жанды чамасы жетпеген нерсеге буюрбайт.”** (Бакара сүрөсү, 286)
- ✓ Жакшы жана жаман делген бардык кыймыл-аракеттеринин кайтарымы болорун билет жана үй-бүлө ичиндеги өз милдеттерин башкаларга түртө салбайт.
- ✓ Өзүмчүлдүктөн алыс болуп, үй-бүлө мүчөлөрүнө болгон сүйүүсү жана жакындыгы артат. Мунун жакындары менен болгон өзара мамилелерине жакшы таасир берерин билет.
- ✓ Азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) өрнөктүү өмүр жолун үлгү кылат. Үй-бүлө жана ага-туугандары менен болгон ички мамилесин Анын көрсөткөн үлгүсүндөй жөнгө салат.
- ✓ Кандайдыр бир кыйынчылыкка кабылып калса, калдастап кайратынан тайып калбастан аны жеңүүгө аракет кылат.
- ✓ Акылсыз түркөйгө окшоп абайсыз алкына берүү эрдик эмес, ашачапкандык жана өзүн өзү билбегендик болорун билет.
- ✓ Ар дайым туура нерсени кылууга аракет кылат.

Өзүңдүн кыялыңардагы эңсеген кесиптин ээси болгонуңарды элестеткиле. Врач, инженер, мугалим, муфтий, имам, учкуч, архитектор... Ошол өз кесибиңер боюнча иштеп жатканда эмнелерге көңүл бурушуңар керек экендигин айткыла.

Төмөндөгү абалдарды өзара талкуулагыла:

- *Организмиздеги ар бир мүчөнүн аткарган функциясы тууралуу ой жүгүрткүлө. Эгерде ошол мүчөлөрдүн ичинен бирөө өз функциясын аткарбаса, б.а. иштебесе кандай болот?*
- *Үй-бүлө мүчөлөрүнүн милдеттери кайсылар? Эгер алар өз милдеттерин аткарбаса кандай болот?*

- ✓ Дайыма туура сүйлөп, түз жүргөндүктөн эч качан эч кимге төлөмөр болбойт.
- ✓ Ысырапчылыкка жол бербейт, ошондой эле сарандыктан да алыс болот.
- ✓ Улуу-кичүүлөргө сабырдуулук менен урмат-сый көрсөтүп, сылык мамиле кылат.
- ✓ Ыңгайсыз абалдарда ага карата жасалган кандайдыр бир күтүлбөгөн терс мамилелерден өзүн коргойт. Өң-алеттен кетип алактап шашып калбайт. Карбаластабай өзүн токтоо кармап, окуяларга сабырдуулук менен баа берет. Чечкиндүү жана жигердүү мамиле кылат.
- ✓ Жашоосун Алла тааланын берген чен-өлчөмдөрүнө ылайык ырааттуу тартипке салып алат. Кандайдыр бир кыйынчылыкка кабылып калса, коркуп тынчсызданбастан токтоолук менен өтө этият мамиле кылып, аны акырына чейин болсо да чыдап женип чыкканга аракет кылат.
- ✓ Туугандарынын же башкалардын жеткен ийгиликтерине ичи күйбөйт. Баарына бирдей жайдары мамиле кылат.
- ✓ Кылган мамилесинен жана сүйлөгөн сөздөрүнөн анын ак ниеттүүлүгү байкалып турат.

Төмөндө айрым жүрүш-туруштук мамилелерден мисалдар келтирилди. Бул мисалдардын тушундагы кашаанын ичине жакшы бир мусулмандын жасашы туура болгон кыймыл-аракеттер үчүн Т, ал эми жасашы туура болбогон кыймыл-аракеттер үчүн К тамгаларын жазгыла:

- | | |
|--|--|
| () Урулук кылбайт. | () Убадасында турбайт. |
| () Ушак айтат. | () Өлчөп-тартканда өөнөп калат, таразадан алдап жейт. |
| () Кумар ойнобойт. | () Жетим-жесирлерди коргойт. |
| () Өзүмчүл болот, жалгыз өзүн гана ойлойт. | () Чыдамы жок шашма болот. |
| () Тегерегиндеги жардамга муктаж болгондорго жардам берет. | () Жанындагы адамды алдайт. |
| () Башка бирөөлөрдүн мал-мүлкүн уруксатсыз алып колдонот. | () Үйлөнбөй туруп аны менен жыныстык катнаш жасабайт. |
| () Өз пайдасы үчүн күрөшөт, башкалардыкына маани бербейт. | () Жарык маанай, жайдары көңүлдүү болот. Баарына бирдей мамиле кылып эч кимдин көңүлүн оорутпайт. |
| () Ден-соолугуна зыяндуу ичкиликтерди ичпейт. | () Паракор болот. |
| () Өзүнө аманат кылынган нерсени сактабайт. | () Карызын өз убагында кайтарбайт. |
| () Башка бирөөнүн акысынан коркот, эч кимге адилетсиздик кылбайт. | () Жасаган жакшылыгынын артыгын чыгарат. |
| () Арам нерселерди жебейт, адал оокат менен күн өткөрөт. | () Бардык нерсеге карата ынсаптуу жана боорукер болот. |
| | () Калп айтпайт. |

III БАП

Айлана-чөйрөбүздүн жана бүткүл адамзатынын алдындагы милдеттерибиз

*“Оо, момундар!
Аланын Өзү үчүн
чындык жолду
кармоочу,
адилеттик менен
шахадат-күбөлүк
берүүчү болгула!
Бир элди жаман
көрүшүңөр
силерди
адилетсиздикке
тартпасын.
Адилеттүү
болгула. Ошол
такыбаалыкка
жакыныраак.”*

(Мааида сүрөсү, 8-аят.)

Ислам адеп-ахлагы ар бир адамдын негизги укуктарына урмат көрсөтүү керек экендигин белгилейт. Ар бир адам жашоого, адал жолдор аркылуу мал-мүлк күтүүгө, адамдык касиетинен улам сый-урмат көрүүгө, башка адамдар менен бирдей мамиле көрүүгө, жеке турмушуна башка бирөөлөрдүн кийлигишпөөсүнө, тамактанууга, үй-жай куруу сыяктуу негизги жашоо зарылдыктарын камсыздоого укуктуу.

*Азирети пайгамбарыбыздан (а.с.) “Эң кайрымдуу адам ким?”- деп сурашкан экен.
Анда пайгамбарыбыз: “Адамдарга эң көп пайдасы тийгендер,”- деп буюруптур.*

(Жамиу’с-Сагир, 9-47)

Мусулмандар бири-биринин жана ошондой эле дүйнөдөгү бүткүл адамдардын укуктарын урматташат. Мындан сырткары, өзара боордоштук сезими менен бири-биринин оорчулуктарын жеңилдетишип, ар кандай кабылган катаал шарттарда өзара көмөктөшүп, бири-бирине арка-жөлөк болууну өз милдети катары түшүнүшөт. Башына кыйынчылык түшүп турган бирөөгө эч кандай кабагым-кашым дебестен, андан эч кандай пайда күтпөстөн чын дилден жардам берүүгө аракет кылат. Ал эми өздөрүнө кимдир бирөө тарабынан кандайдыр бир жамандык жасалганда аны кечирешет, кек сактап кекенишпейт. Тек гана, өздөрү андай жамандыкка экинчи ирет дуушар болбошу үчүн колдон келишинче сак болуп, ар кандай андай күтүүсүз кырдаалдарды болтурбоого алдын ала аракет кылышы керек экендигин эске алышат.



“Өзү, сөзү, ичи-тышы бирдей болуу” дегенди кандай түшүнөсүңөр? Түшүндүрмө бергиле.

“Алар Алланы жана момундарды алдоого аракет кылышат. А чындыгында (алар) өздөрүн өздөрү алдап жатышкандыктарын байкашпайт.”

(Бакара сүрөсү, 9-аят.)

“Өзүн өзү алдоо” дегенди кандай түшүнөсүңөр? Түшүндүрмө бергиле.

Мусулмандар кишиге дайыма өтө аяр, назиктик менен мамиле кылышат. Адамдар менен жолугушканда күлүп-жайнап салам берип учурашышып, көңүлүнөн чыккан жылуу сөздөр менен сүйлөшүшөт. Жардамга муктаж болгон бирөөлөрдү көрүшкөндө, ага башкалардын жардам беришин күтүп отурушпастан өздөрү колдорунан келишинче жардамдашууга аракет жасашат. Тегерегиндегилерге жагымдуу өзгөчөлүктөрдү жаратуучу күчтү ар дайым өздөрүнөн табышат. Эгерде арнамысына шек келтирип, же адамдык укуктарына доо кетируүчү кандайдыр бир сырткы күчтөр болсо, алар менен акыр аягына чейин күрөшүшөт. Кимдир бирөөгө адилетсиздик кылынса, ага макул болуп калышпайт. Адилетсиздикке кабылгандардын таламын талашышат. Кандай болгон күндө да адал жолдор менен пайда табуу керек экендигин билишет. Азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) “Соодада адилеттүүлүгүн жоготпогондор кыямат күнүндө пайгамбарлар менен чогуу болот,”- деген сөзүн (Тирмизи, Буйу’, 4) эстеринен чыгарышпайт. Бай-кедей, күчтүү-алсыз деп өң-кадыр менен карабастан бардыгына бирдей мамиле кылышат. Күчтүүнүн акылуу эмес, акылуунун күчтүү болушу керек экендигине ишенишет. Колу жетип ээ болгон нерселеринин ага Алла таала тарабынан берилген аманат болорун билишет. Эгерде бирөөнө жардам беришсе, ал киши мага карыздар болду деп ойлошпойт.

“Оо момундар, сабыр кылуу жана намаз окуу аркылуу Алла тааладан жардам сурагыла. Албетте, Алла таала сабыр кылуучулар менен бирге.”

(Бакара сүрөсү, 153-аят.)

Чөйрөсүнүн жана бардык адамдардын алдында өз милдетин билген бир мусулман...

*“Оо, момундар! Өз
үйүңөрдөн башка
үйлөргө урук-
сатсыз жана үй
ээлерине салам
бермейинче кирбе-
гиле. Ушул адат
силер үчүн
кайрымдуураак.
Ойлонуп
түшүнөсүңөр го деп
силерге ушундай
үгүт-насаат
берилип жатат.”*

(Нур сүрөсү, 27-аят.)

✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿ ✿
*“Мал-мүлк күтүп,
анын туягын санай
берген сары эсеп,
адамдарды (көрөл-
бастык менен)
артка тартып,
(анан аларга) каш
серпип, көз кысып
келеке кылган
адамдардын абалы
кандай жаман!”*

(Хумаза сүрөсү, 1-2-аяттар.)

- ✓ Бир гана өзү үчүн жашабагандыгын билет. Дүй-нөдөгү бардык адамдарга колунан келишинче жакшылык кылууга аракет кылат.
- ✓ Достукка жана жолдоштукка маани берет. Жолдошторуна ишенимдүү.
- ✓ Сырга бекем болот. Башкалардын жеке турмушун сыйлайт.
- ✓ Эч кимди ушактап жамандабайт. Эч кимге кара санабайт.
- ✓ Башкаларды шылдындабайт. Башкалардын да өзү сыяктуу эле бир адам экендигин терең түшүнүп, ошого жараша мамиле кылат.
- ✓ Ачууланганда сабырдуулук менен ачуусун жеңгенге жана өзүн өзү карманып, кийин өкүнүп калбагандай иш кылганга аракет кылат.
- ✓ Улуу-кичүү дебестен бардыгына бирдей сый мамиле кылат.
- ✓ Зекет, битир берүү өндүү материалдык жоопкерчилигин орундатуу менен эле чектелип калбайт, адамдарга моралдык жактан да көмөк көрсөтүүгө аракет кылат. Адамдар үчүн жылуу мамиле кылып көңүлүн көтөрүүнүн да кандайдыр бир өзара жардамдашуу болорун билет.
- ✓ Чыныгы жардамдашуунун бир гана жакшы иштер үчүн жасаларын билет. Жаман, шойкомдуу иштер менен алек болгондорго болсо аларды андай жосунсуз иштерден оолактатуу жолу аркылуу жардам берет.

- ✓ Өзүнөн жардам сураган адамга **“Жардам сураганды эч убакта тилдеп урушпа,”** (Духаа сүрөсү, 10) деп аятта баса белгилегендей, эч качан орой мамиле кылбайт.
- ✓ Жардам бергенден бир жери кемип калбасын билет. Тескерсинче, ээ болгон нерселеринин башкалар менен бөлүшкөн сайын берекеси артып көбөйөрүн билет.
- ✓ Бирөөгө жардам бергиси келгенде Жаратканынын: **“Жакшы көргөн нерселериңерден кайыр-садага кылып бермейинче эч качан жакшылыкка** (бейишке) **жетпейсиңер. Кандай нерсени садага кылып берсеңер да, албетте Алла аны билет,”** (Аали имран сүрөсү, 92) – деген буйругун эстейт. Өзүнө жакпаган, же таштандыга ыргыткысы келген нерселерин эмес, жарактуу жана өзүнө жаккан нерселерди берет.
- ✓ Жардамдашып жатканда кабак чытып каш бүркөбөй, жаркылдап күлүп, жарык маанайда болот.
- ✓ Кимдир бирөөнө өзүн көргөзүү үчүн жардам бербейт. Башкача айтканда, оң колу менен бергенин сол колу билбейт.
- ✓ Карамагында, же болбосо өзү менен чогуу иштеген кишилерге өз адеби менен ырайымдуу мамиле кылат.
- ✓ Эч кимдин адамдык аброюна шек келтирбеш үчүн адамдарга болушунча этият мамиле кылат.
- ✓ Бир тараптуу мамиле кылбайт. Адилетсиздик кылган киши анын эң жакыны болсо да, ага карабастан адилеттүүнүн тарабында болот.
- ✓ Алла тааланын адилеттүү экенин билет жана ага ишенет.

“Оо, момундар, малыңарды ортоңордо бузук-тук (т.а. уурулук, каракчылык, сүткордук, паракордук ж.б.) жолдор менен жебегиле! Ал эми өз ара ыраазычылык менен болгон соодасатык аркылуу жыйнасаңар башка сөз. (Эч качан) Өзүңөрдү бөөдө өлтүрбөгүлө. Албетте, Алла силерге карата абдан ырайымдуу.”
(Ниса сүрөсү, 29-аят.)



“Албетте, “Раббибиз Алла, ”- деген, андан соң туура жолдон тайбагандарга эч кандай коркунуч жок жана алар кайгы тарышпайт. Алар бейиш ээлери болушат жана жакшылыгынын үзүрүн көрүшүп ал жайда түбөлүк калышат.”

(Ахкаф сүрөсү, 13-14-аяттар.)

- ✓ Эч кимди алдабайт. Азирети пайгамбарыбыз (а.с.): “*Алдаган, же зыянга учураткан, же болбосо, көз будамайлаган* (кишилер) *бизден эмес,*”- деп буюрган. (Кензү’л Уммал, 7825)
- ✓ Убадасында турат. Эч качан калп айтпайт.
- ✓ Кошунасы ачка турса өзү ток жатпайт.
- ✓ Ооругандарды зыярат кылат.
- ✓ Жетим-жесирлерди коргойт жана көз салып турат.

Кимдир бирөөгө чакырык

Аңгемebиз *Баары, Бирөө, Кимдир бирөө* жана *Эч ким* аттуу төрт киши жөнүндө.

Жасалышы керек болгон абдан маанилүү иш бар эле жана аны *Баары, Бирөөнүн* жасаарына ишенчү. Чындыгында ал ишти *Кимдир бирөө* да жасай алат эле. Бирок *Эч ким* жасабады. *Бирөө* буга абдан ачууланды. Анткени ал *Баарынын* иши болчу. *Баары* бул ишти *Кимдир бирөөнүн* жасай ала турганын ойлоор эле. Ал эми *Эч ким* болсо *Баарынын* бул ишти жасай албай турганын билчү эмес. Акырында *Кимдир бирөө* жасай ала турган бир ишти *Эч ким* жасабаганы үчүн *Баары Бирөөнү* күнөөлөдү.

Суроолор:

1. Кимдир бирөөнүн өз жоопкерчилигин башкаларга шылтаган кандайдыр бир окуяга күбө болдуңарбы? Эгер ошондой окуяга күбө болгон болсоңор, анда кандай проблемалар келип чыкканын байкалыңар?
2. Айлана-чөйрөнөрдө “Муну ойлогондо мага эмне, башкалары ойлонсун” дебестен жеке инсандык жана коомдук турмуштагы милдетин толук аткарган адамдар турмушка мил-со бул адамдардын коомдук турмушка кошкон салымын өз араңарда талкуулагыла?

Азирети Өмердин адилеттүүлүгү

Азирети Өмер калыйпалык мезгилинде бир күнү кечинде иштеп жаткан эле. Ошол маалда бир коногу келип калды жана отуруп аны менен маектеше баштады. Азирети Өмер дароо өйдө болуп, күйүп жаткан шамды өчүрүп, башка бир шам жакты. Коногу азирети Өмерге таң калычтуу карап калды. Эч нерсе түшүнгөн жок. Акыры чыдабай кетип сурады: “Ал да шам, тигил да шам. Экөө тең бирдей эле жарык кылат. Эмне үчүн бирөөнү өчүрдүң да экинчисин күйгүздүң?”

Азирети Өмер төмөндөгүдөй жооп берет:

“Өчүрүлгөн шам элдин акчасына алынган эле. Жеке өзүмдүн иштеримди кылып жатканда, же болбосо жолдошторум менен маектешип жатканда аны колдонууга укугум жок. Ошондуктан ал шамды өчүрдүм дагы өз акчама алган шамды күйгүздүм.”

1. *Текст боюнча айтканда адилетсиздик катары эсептелген мамиле эмне?*
2. *Кичинекей эле бир терс аракет адилетсиздиктин келип чыгышына себепкер болгон абалды көрдүңөр беле? Мисал келтиргиле.*
3. *Текстке карап адилеттүүлүк деген эмне экендиги жөнүндө бир аныктама бергиле.*



Өза ара көмөктөшүү адамдар арасындагы коомдук мамилелерге кандай таасир этет? Жолдошторуңар менен талкуулагыла.

Чөйрөбүздөгүлөрдү камкор, кайрымдуу болууга үндөө үчүн кандай иштерди кыла алабыз? Жолдошторуңар менен талкуулагыла.

Жалган айтпоо, жылуу маанайда болуу бир мусулмандын айлана-чөйрөсүндөгүлөрдүн алдындагы милдеттерине кирет. Силер да мусулмандардын айлана-чөйрөсүндөгүлөрдүн алдындагы милдеттеринин ичинен бешти жазгыла.

Мусулман — мусулмандын боордошу. Ага душмандык кылбайт, аны жаралабайт, кемсинтпейт.

(Бухари, Мезалим, 3-аят.)



Момун — адамдар менен ынтымактуу жашаган жана адамдар да аны менен түшүнүшүп жашаган бирөө. Адамдар менен ымала түзбөгөн жана аны менен да башкалардын мамилеси болбогон адамда кайыр жок.

(Ахмед бин Ханбел, 4/271)

Азирети пайгамбарыбыздын (а.с.) бизге үйрөткөндөрүнөн:

Эгерде ким боордошунун муктаждыгын жойсо, Алла да анын муктаждыгын жөйт.



Эгерде ким бир мусулманды кыйынчылыктан куткарса, Алла да аны кыяматта кыйынчылыктан куткарат.



Эгерде ким бир мусулманды кийиндирсе, Алла да аны кыяматта кийиндирет.

(Эбу Давуд, Элеб, 46)

Бардык адамдар жардам бере ала турганчалык күчкө ээ

Мектептин дубалдардында жана көрнөктөрдө бош орун калган эмес болчу. Коомдук колдоо жана көмөктөшүү уюму өткөн жуманда бизге жакын шаарда болгон жер титирөөгө карата сезимталдуулукту арттыруу максаты менен мектептин бардык жагына ураан-чакырык, жарыя көрнөк-жарнактарды асып койгон. Окуучулар ал алааматта үйлөрү ураган, жакындарынан айрылган, жараланган, ач-жыланаң калган адамдарга жардам көрсөтүүгө аракет кылып жүрүштү. Маал-маалы менен “Бардык адам жардам бере турганчалык күчкө ээ!” деген чакырык угула калчу. Кусейин бул сөздү туура эмес деп ойлочу. Анын көз-карашы боюнча жардамга муктаж болгондорго жардам берүү үчүн биринчи өзүн бай болушун керек. Атасы көз жумгандан кийин үй-бүлөсүнүн материалдык абалы начарлагандыктан Кусейиндин бул жардамга бергидей акчасы жок эле.

Жардам топтоо үч күнгө созулду. Топтолгон оокат-аштар жүк ташуучу машиналарга жүктөө үчүн даярдалып жатканда Кусейин бир аз тартынган түрдө колундагы баштыгы менен машинага жакындап барды. Ошол учурда мектептин кире беришинен Осмонго жолугуп калды. Осмон анын классташы эле. Анын да материалдык абалы жакшы эмес болчу. Убактылуу жумушчу болуп иштеген апасы экөө жашашчу. Осмон топтолгон буюм-тайымдарды машинага жүктөшүп жаткандыктан кыйла чарчаган экен. Осмон Кусейинден колундагы баштыкты көрүп: “Жер титирөө болгон жерге эмне жөнөткөнү жатасың?” - деп сурады. Кусейин: “Бул менин кичинекей кезимдеги жуурканым. Апам мени төрөгөндө тиктирген экен. Бирок эч колдонбоптур. Мен да муну эстелик катары сактап жүргөм. Жер титирөө болгон жерде чатырларда жашап жаткан балдар ким билет, кандай абалда жатышат. Үшүп жатышса керек. Мындан ары бул жууркан жылуу жуурканга муктаж болгон бирөөлөрдү жылытат. Чындыгында ал жакка чоң нерселер жөнөтүш керек эмеспи. Меникиндей болбогон бир кичинекей нерсени жөнөтпөй, туурабы, Осмон?” - деп айтты.

Осмон жолдошуна карап мындай деди: “Жок, мен сага кошулбайм. Жардамдын чоң-кичинеси болбойт. Жардам катары жасалган ар бир иш өз ордун, өз ээсин табат. Менин жөнөтө тургандай жуурканым да жок. Ошентсе да жардам бере албайм деп ойлогон жокмун. Эгер антип ойлосом бу жардам катары жөнөтүлүп жаткан буюм-тайымдарды иреттеп салыштырып, машинага жүктөгөндөрдүн ичинен бир киши кем болот эле. Балким, ушул себептен жүк машиналары да жолго кечирээк чыгып калмак. Мен жер титирөө болгон жердегилерге эмгегим жана дуба-тилектерим менен жардам берип жатам.”

Айша эмне кылышы керек?



Газ балонунун жарылышынан улам Калыйдын бети-колу күйүп калган эле. Калый Айшанын классташы болчу. Калыйдын күйгөн жерлеринин операциясы үчүн мектепте акча топтолуп жаткан. Эгерде врачтар да-роо операция жасабаса, Калыйдын күйгөн жерлеринде из калып калат экен. Айшанын жети жылдан бери компьютер алыш үчүн топтоп жүргөн акчасы бар эле. Ал мындай абалда эмне кыларын биле албады. “Кандай болгон күндө да бирөөлөр ага жардам берер” деп ойлоду. Анткени, компьютер алуу ал үчүн өтө маанилүү эле. Кандай кылсам деп эки анжы абалда калды.

Силер мындай абалда эмне кылар элеңер? Бул аңгеменин калганын силер улантып жазгыла.

Азирети пайгамбарыбыз (а.с.) мындай буюрат:

“Мусулман мусулмандын боордошу болот. Ага зулумдук кылбайт, аны коркунучта жалгыз таштап кетпейт.”

(Мүслим, Бирр, 58)

Куранда азирети Улукмандын уулуна айткан мындай насааты бар:

“Оо уулум, шек-күмөн жок, эгер хардал (өсүмдүгүнүн) уругундай (бир аз жакшы же жаман иштер кылына турган) болсо, анда ал (иш) кандайдыр бир чоң таштын ичинде, же асмандарда, же болбосо жер астында болсо, ошону да Алла (таап) келтирет. Анткени Алла сергек жана бардык нерседен кабардар.”

(Лукман сүрөсү, 16)



Бул аятка байланыштуу болгон “Жакшылык кыл, деңизге ыргыт. Балык билбесе, Жараткан билет,” – деген макалды жолдошторуңар менен талкуулагыла.




А
Д
Е
П
-
А
Х
Л
А
К

56

Д
И
Н
И
М
Д
И
У
Й
Р
О
Н
Ө
М
Ү
Н





Колунардагы китепче балдардын жан-дүйнөсүндөгү байкалбас сулуулуктарды айгинелөө максаты менен даярдалды. Көлөмү кичине экендигине карабастан билим, аң-сезим жана жүрүш-турушунарга аз да болсо салым кошот деген ойдобуз. Анткени, бул китепчеден динди үйрөнүү үчүн жетиштүү денгээлде пайдалуу маалыматтарды таба аласынар. “Алланын” аты менен баштоонун жандүйнөнү жайгарган жагымдуу пайдасын, ал эми саламдашуунун адамдарды бири-бирине жакындаштырган сыйкырдуу күчүн сезесинер. Сөз жана жүрүш-туруш боюнча эң мыкты үлгүлөрдү, үй-бүлө менен коомдук жашоо үчүн негизги ахлактык жоболорду жана айрым кызыктуу диний темаларды окуйсунар.

Окуп жаткан учурда терең ой жүгүртүп, Жаратканыбыздын талап кылган нерселерин көңүлдөнүп аткаларына ишенебиз. Ошондой эле тыюу салган нерселеринен да оолак болорунардан күмөн санабайбыз. Жакшылыктарга сүйүнүп, жамандыктарга кайгырып, жүрөгүбүздүн кыпындай да нерсеге зыян бербей турганчалык сезимтал болушун жана ушундай бардык жакшы сапаттарга ээ болуп, дайыма жакшылыктын жанында болууну тилейбиз. Булар биздин жоопкерчиликтерибиз жана силер да жоопкерчилик ала турган абалдасынар.

Силерге ишенебиз жана силерди бардык нерседен жогору коёбуз.

